

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Vinkkejä maahanmuuttajanaisen kotoutumisen tueksi

Case: Opetuskoti Mustikka

Sini Bergqvist

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

(5/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (AMK), Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijät: Sini Bergqvist

Opinnäytetyön nimi: Vinkkejä maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tueksi Case: Opetuskoti Mustikka

Sivumäärä: 41 ja 5 liitesivua

Työn ohjaaja: Jenny Honka

Työn tilaaja: Sateenkaari Koto ry, Opetuskoti Mustikka

Tämä opinnäytetyö tarjoaa tietoa maahanmuuttajanaisten Suomeen kotoutumisen prosessista. Opinnäytetyö on kehittämistyö sen tilaajalle, Sateenkaari Koto ry:n Opetuskoti Mustikalle, tarjoten tilaajalle tietoa siitä, millaisena sen asiakkaat, maahanmuuttajanaiset, Opetuskodin kokevat sekä kuinka Opetuskodin ohjausta voitaisiin kehittää.

Opetuskoti Mustikka on Turun Halisissa sijaitseva Opetuskoti maahanmuuttajanaيسille sekä heidän lapsilleen. Se tarjoaa naisille avoimen kohtaamispaikan, kulttuurisensitiivistä palveluohjausta, suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavien taitojen ja tietojen opettelua sekä suomen kielen opetusta yhdessä Turun kristillisen opiston kanssa. Edellä mainittujen palveluiden lisäksi Opetuskoti tarjoaa naisille kuntouttavaa työtoimintaa sekä työharjoittelupaikkoja. Toiminnan tavoitteita ovat naisten voimaannuttaminen kohti aktiivista, osallistuvaa yhteiskunnan jäsenyyttä sekä syrjäytymisvaarassa olevien naisten osallistaminen.

Tarve kehittämistyölle kumpuaa Opetuskodin henkilökunnan halukkuudesta ymmärtää asiakaskuntaansa paremmin. Maahanmuuttajanaisia koskevalle kehittämistyölle on Suomessa erityinen perustelu, sillä monet vallitsevat teoriat, näkökulmat ja oletukset pohjautuvat pitkälti miesmaahanmuuttajien kokemuksiin. Turku erottautuu suomalaisten kaupunkien joukosta huomattavalla maahanmuuttajien prosenttiosuudella väestöstään.

Kehittämistyön aineistonkeruumenetelminä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua haastattellessa maahanmuuttajanaisia sekä lomakehaastattelua haastatellessa maahanmuuttotyötä tehneitä asiantuntijoita. Teemahaastattelujen keskiössä ovat olleet naisten kokemukset kotoutumisesta.

Kehittämistyön tuloksissa suomen kielen oppiminen sekä osallisuuden kokemus esimerkiksi työelämän tai opintojen kautta nousivat maahanmuuttajanaisten kotoutumisen kannalta keskeiseen asemaan. Maahanmuuttajanaisten kotoutumista voivat hidastaa ja vaikeuttaa pitkittynyt kotiin jääminen lasten hoitamisen vuoksi, vähäinen sosiaalinen kontakti kantasuomalaisiin, kielitaidottomuus sekä naisten kokema syrjintä valtaväestön toimesta. Tulosten mukaan kotoutumisesta kertovat kyvykkyys asioida yhteiskunnassa ilman lasten tai puolison apua, riittävä ymmärrys suomalaisen yhteiskunnan palvelujärjestelmistä ja lainsäädännöstä, mielenkiinto suomalaista yhteiskuntaa kohtaan sekä henkilön oma kokemus kotoutumisesta.

Kehittämistyö vastaa ensisijaisesti tilaajan tiedontarpeeseen, mutta tulokset ovat myös muiden alan toimijoiden käytössä kehitettäessä maahanmuuttajanaيسille suunnattua toimintaa.

Asiasanat: maahanmuuttajat, integraatio, kotoutuminen, kotouttaminen, kokemus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in NGO and Youth work, Bachelor's Degree

Author: Sini Bergqvist

Title: Supporting the integration of immigrant women – Case Teaching Home Mustikka

Number of Pages: 41 and 5 attachment pages

Supervisor: Jenny Honka

Subscriber: Sateenkaari Koto ry, Teaching home Mustikka

The objective of this study was to gather information about the experiences of integration of immigrated women in Finland. The work was commissioned by an association named Sateenkaari Koto ry, Teaching Home Mustikka. The Teaching Home supports integration work and projects that support integrated families in Southwest Finland area. The Teaching Home aims to empower immigrated women, offer them knowledge and skills to rebuild their lives in Finnish society and give guidance when dealing with the Finnish service system.

The commissioner is interested in knowing more about its role in the lives of immigrated women in Turku. The aim of this study was to produce guidance on how to develop the services offered by Teaching Home Mustikka.

The data were collected from six (6) immigrated women, who were all customers of the Teaching Home and four (4) experts who have worked with immigrants in Finland for several decades. In the centre of this study were the experiences of the immigrated women and their life stories.

The results suggest that the Finnish (or Swedish) language skills and being part of the society through working life or studying are crucial for the integration of women. The lack of social interaction with the original population, the poor language skills, the prolonged maternity leaves and the discrimination experienced in Finland are risk factors to the integration of women. The expert respondents stated that the immigrant women's occupational status in Finland is weak, especially among women who originate from middle-eastern or African third world countries. The results also show that the respondents, immigrated women, were satisfied with the guidance and help received from Teaching Home Mustikka.

The findings indicate that further research is required to properly investigate the risk factors in the integration of women. The results of the study can be used to evaluate and develop services of the immigrated women in Finland.

Keywords: immigrants, integration, experience

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
2	OPETUSKOTI MUSTIKKA	7
3	MAAHANMUUTOSTA SUOMESSA	9
3.1	Maahanmuuton käsitteistä.....	9
3.2	Maahanmuuton historiaa Suomessa.....	12
3.3	Kotoutumislaki ja kotoutumissuunnitelma	14
3.4	Turku maahanmuuton kohteena.....	15
4	MAAHANMUUTTAJANAISET SUOMESSA.....	16
5	AINEISTONKERUUMENETELMÄT.....	17
5.1	Teemahaastattelut.....	18
5.2	Asiantuntijahaastattelut.....	19
5.3	Aineiston analyysi.....	20
5.4	Eettisyys.....	21
6	TULOKSET.....	23
6.1	Maahanmuuton viralliset käytännöt.....	24
6.2	Transnationaalista elämää.....	25
6.3	Kielenoppiminen ja kielitaito.....	27
6.4	Koettu syrjintä ja sosiaaliset suhteet kantaväestöön.....	29
6.5	Työelämäintegraatio.....	32
6.6	Kotoutumisen tila.....	33
7	TUOTOS.....	34
8	LOPUKSI.....	37
	LÄHTEET	39
	HAASTATTELUT.....	41
	LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Muuttuvassa maailmassa ihmisten liikkuvuus on arkipäivää ja Suomi on yhtäläinen maahanmuuttomaa muiden EU-maiden rinnalla. 2010-luvulta lähtien Suomeen on tullut vuosittain yli 30 000 ulkomaan kansalaista eikä muuttoliike näytä olevan tyrehymässä (Euroopan muuttoliikeverkosto 2020). Vuoden 2018 lopussa Suomessa asui noin 400 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 8).

Suomen maahanmuuttajaväestöstä noin puolet on naisia. Näin ei ole ollut aina, vaan vielä ennen 1990-luvun puoliväliä Suomen maahanmuuttajaväestö oli miesvoittoista. Tällöin naisten määrä alkoi kasvaa erityisesti perheenyhdistämisten, avioliittojen ja paluumuuton ansiosta. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 15-16.) Ulkomaalaistaustaisten naisten työmarkkina-asema Suomessa on erittäin heikko varsin hyvästä koulutuksesta ja kielitaidosta huolimatta, eikä se saavuta suomalaistaustaisten naisten työllisyyttä edes 15 Suomessa asumivuoden jälkeen (Larja 2019, 30).

Naisia koskevalle kehittämistyölle on Suomessa erityinen perustelu, sillä monet vallitsevat teorit, näkökulmat ja oletukset ovat pitkälti pohjautuneet miesmaahanmuuttajien kokemuksiin. Naisten tavoittaminen tutkimuksiin voi olla vaikeampaa kuin miesten, jotka liikkuvat useammin julkisilla areenoilla kuin enemmän kodin piirissä olevat naiset. Naisten ääntä täytyy etsiä ja kuunnella. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 15-16.)

Tässä opinnäytetyössä käsitellään Turun Halisissa sijaitsevan Opetuskoti Mustikan asiakkaiden, maahanmuuttajanaisten, kokemuksia Suomeen kotoutumisesta sekä opetuskodin roolista heidän kotoutumisprosessissaan. Opinnäytetyö vastaa sen tilaajan Sateenkaari Koto ry:n Opetuskoti Mustikan tarpeeseen saada tietoa asiakkaidensa saamasta hyödystä heidän käyttäessään Opetuskodin palveluita sekä siitä, millä tavalla Opetuskodin asiakkuus vaikuttaa naisten kotoutumisprosessiin.

Opinnäytetyö hakee vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten Opetuskoti Mustikka tukee asiakkaan kotoutumista?
- Millainen kokemus asiakkaalla on Opetuskoti Mustikasta?
- Kuinka Opetuskodin ohjausta voisi kehittää?

Aloitin tammikuussa 2020 viimeisen opintoihini kuuluvan harjoittelun Opetuskoti Mustikassa. Toimeksiantaja halusi ymmärtää asiakaskuntaansa paremmin. Opetuskoti Mustikalla ei ole resursseja tehdä kattavaa selvitystyötä asiakkaidensa kokemuksista, joten tehtävä soveltui erinomaisesti opinnäytetyöni aiheeksi. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa toimeksiantajalle laadullista, käytettävää tietoa asiakkaidensa kokemuksista sekä tuottaa hyödyllinen vinkkilista maahanmuuttajatyöhön suuntautuille alan ohjaajille. Lisäksi työn tavoitteena on tuoda maahanmuuttajanaisten oma ääni kuuluviin.

Opinnäytetyön aluksi esittelen Sateenkaari Koto ry:n sekä Opetuskoti Mustikan toimintaympäristön. Sitä seuraa katsaus maahanmuuttoon liittyviin käsitteisiin, Suomen maahanmuuton historiaan, kotoutumislakiin ja kotoutumissuunnitelmaan sekä Turkuun maahanmuuton kohdekaupunkina. Tämän jälkeen pureudun maahanmuuttajainasiin Suomessa omassa erillisessä luvussaan.

Tietoperustaosuutta seuraa tehdyn kehittämistutkimuksen esittely; käytettyjen aineistonkeruumenetelmien esittely, aineiston keruu, aineiston analyysi sekä työn eettisyyden arviointi. Tulokset esitellään omassa pääluvussaan. Johtopäätökset-luvussa tarkastelen syvemmin saatuja laadullisia tuloksia sekä esittelen opinnäytetyöprosessin tuotoksen, vinkkilistan maahanmuuttajatyötä tekeväälle ohjaajalle. Lopuksi olen nostanut kehittämistyöstä esiin muutamia jatkotutkimuksen aiheita, analysoin omaa oppimisprosessiani sekä avaan lyhyesti tilaajalta saamaani palautetta.

2 OPETUSKOTI MUSTIKKA

Opetuskoti Mustikka on Turun Halisten kaupunginosassa sijaitseva maahanmuuttajainaisille tarkoitettu opetuskoti. Se on osa vuonna 1998 perustetun Sateenkaari Koto ry:n palvelukokonaisuutta, johon kuuluu kotouttavaa työtä tekevien kahden opetuskodin lisäksi varhaiskasvatuspalveluja sekä lapsiperheiden kotipalvelua. (Sateenkaari Koto 2020a.)

Ajatus erityisesti maahanmuuttajainaisille ja -kotiäideille tarkoitettua opetuskodista syntyi Sateenkaari Koto ry:n päiväkodissa Halisissa 2000-luvun alkupuolella. Päiväkodin henkilökunta koki kuormittuvansa maahanmuuttajaperheiden tukitarpeista, joten ratkaisua lähdettiin hakemaan erillisen opetuskodin kautta. Opetuskoti Mustikka sai alkunsa helmikuussa 2005 silloisen RAY:n, nykyisen STEA:n rahoittamana Muu maa mustikka-hankkeena. Hanke tuotti tulosta ja sittemmin Opetuskoti Mustikka on vakiinnuttanut paikkansa Halisissa maahanmuuttajainaisien ja -perheiden arjessa. (Tolonen 2020.)

Opetuskodit Turun Halisissa ja Kaarinan Hovirinnassa tarjoavat maahanmuuttajainaisille lapsineen avoimen kohtaamispaikan, suomen kielen ja suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavien arjen taitojen opetusta, kulttuuritietoista palveluohjausta sekä kotoutumista ja työllistymistä edistäviä palveluita (Sateenkaari Koto 2020b). Opetuskodin toiminnan voi karkeasti jakaa kolmeen osaan – kielikursseilla suomen kielen opiskeluun, kuntouttavaan työtoimintaan tai työkokeilussa toimimiseen. Hyvin kiinteä osa Opetuskodin toimintaa ovat avoin kohtaamispaikka sekä palveluohjaus. (Tolonen 2020.)

Keväällä 2020 Opetuskodin toiminnassa on mukana 26 maahanmuuttajainaista, joista jokainen on joko suomen kielen kurssilla, kuntouttavassa työtoiminnassa tai työkokeilussa. Kuntouttava työtoiminta tai työkokeilu pitää sisällään esimerkiksi siivoustehtäviä, lastenhoidollisia tehtäviä, ohjaustehtäviä, keittiötehtäviä tai ompelutehtäviä. (Tolonen 2020.)

Opetuskoti tekee yhteistyötä Turun kaupungin sekä alueella toimivien yhdistysten kanssa ja naiset ohjautuvat sen palvelujen piiriin mm. TE-toimiston ohjaamana, oppilaitosten ohjaamana tai aikuissosiaalityön, perhetyön tai puskaradion kautta. Opetus-

koti ei tuota kunnan virallisia kotouttamispalveluja. Opetuskodin asiakkaita ovat naiset, joiden virallinen kolmen vuoden kotoutumisaika on päättynyt. Suurin osa asiakkaista saapuu Somaliasta, Irakista, Iranista, Afganistanista, Kosovosta ja Marokosta. Tyypillinen asiakas on n. 30-40-vuotias nainen, jonka suomen kielen taito on heikko. Naisella on useita lapsia; osa syntynyt kotimaassa, osa Suomessa. Hän on työmarkkinoiden ulkopuolella. Hän ei ole saanut palkkatyötä Suomesta heikon kielitaitonsa tai puutteellisen ammattitaidon vuoksi. Nainen on ollut monia vuosia äitiyslomalla, minkä vuoksi hänellä ei ole työelämässä tarvittavaa ammattitaitoa. Suurin osa Opetuskoti Mustikan asiakkaista on käynyt kotimaassaan peruskoulua vain muutamia vuosia tai Koraani koulua. Hänen kirjoitus- ja laskutaito on heikkoa. (Tolonen 2020.)

Opiskellessani talvella 2020 Opetuskoti Mustikassa, havaitsin, että toiminnassa on mukana moninainen joukko naisia. Nuorimmat naiset, joita kohtasin, olivat asuneet Suomessa muutamista kuukausista muutamiin vuosiin, kun taas pisimpään Suomessa asuneet naiset olivat asuneet Suomessa jo n. 20 vuotta.

Opinnäytetyön tarve

Opetuskoti Mustikkaan on tehty useita opinnäytetöitä ja muutamia pro gradu töitä. Viimeisimmät tutkimukset maahanmuuttajanaisten kotoutumisen kokemuksiin liittyen ajoittuvat yli kymmenen vuoden taakse, jolloin Luotoniemi (2008) tutki maahanmuuttajanaisten Suomeen kotoutumisen kokemuksia pro gradu työssään Turun Yliopistoon. Vuonna 2010 puolestaan Taina Rönkkö tutki pro gradu työssään maahanmuuttajanaisten asumiskokemuksia Turussa. (Sateenkaari Koto 2020c.) Vaikka Opetuskoti Mustikkaan on kuluneiden kymmenen vuoden aikana tehty paljon arvokkaita opinnäytteitä maahanmuuttajanaisten hyvinvoinnin, terveyden, työmarkkinaintegraation ja kotoutumisen tukemiseksi, ei vastaavaa naisten *kokemuksia* käsittelevää kehittämistyötä ole viime vuosina tehty.

Opinnäytetyölleni on Opetuskoti Mustikassa erityinen perustelu ja tarve, sillä maahanmuuton kenttä Suomessa on alati muuttuvainen. Ajankohtainen tutkimus maahanmuuttajanaisten kokemusten kartoittamiselle vuonna 2020 on perusteltu ottaen huomioon myös vuoden 2015 laajamittaisen maahantulon vaikutukset ja seuraukset. Opinnäytetyön tilaajalla on erityinen tarve kuulla asiakkaidensa kokemuksia tar-

joamistaan palveluista, sillä tilaaja uskoo, että naisten kokemuksia kuulemalla maahanmuuttajille kohdennettuja palveluja voidaan parantaa. Maahanmuuttajatyössä on otettava huomioon kulttuuriset erot sekä kielimuurin vaikutus. Asiakkaiden ääntä on kuunneltava ymmärtääkseen, mitä naiset palveluilta toivovat ja millaisia palveluja he tarvitsevat.

3 MAAHANMUUTOSTA SUOMESSA

Maahanmuuttajat ovat moninainen ryhmä muun muassa maahanmuuttoperusteiltaan. Maahanmuuttoviraston mukaan vuonna 2018 yleisimmät ja keskenään lähes yhtä suuret oleskeluluparyhmät olivat yhtäältä EU-kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä sekä toisaalta perhesiteen perusteella tulleet kolmansien maiden kansalaiset. Seuraavaksi suurimmat ja selvästi kasvavat ryhmät olivat työn tai opiskelun perusteella oleskeluluvan saaneet. Humanitaaristen syiden takia maahan asettuneiden osuus on ollut vuosittain noin 10–15 prosenttia kaikista maahan muuttaneista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 8.)

Tässä luvussa käsitellään maahanmuuttoa Suomessa. Aluksi käydään läpi maahanmuuton keskeisiä käsitteitä, jonka jälkeen tehdään katsaus Suomen maahanmuuton historiaan. Sitä seuraa alaluku kotoutumislaista ja kotoutumissuunnitelmasta. Viimeisessä alaluvussa käsitellään Turkuu maahanmuuton kohdekaupunkina.

3.1 Maahanmuuton käsitteistä

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan yleensä sellaista Suomeen muuttanutta ulkomaan kansalaista, joka aikoo asua maassa pidempään. *Toisen sukupolven maahanmuuttajalla* viitataan Suomessa syntyneeseen henkilöön, jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen ulkomailta. (Väestöliitto 2020.) *Paluumuuttaja* on etnisesti suomalainen henkilö, joka on muuttanut Suomeen asuttuaan pysyvästi ulkomailla tai joka on syntynyt siellä (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 18).

Termit *pakolainen* ja *turvapaikanhakija* viittaavat henkilöiden maahantulosyihin ja lailliseen statukseen, joka vaikuttaa heidän oikeuksiinsa ja mahdollisuuksiinsa kuten esimerkiksi kotipaikkaoikeuteen tai työntekomahdollisuuksiin. Pakolaiset ovat saapuneet maahan joko ns. *kiintiöpakolaisina* ulkomaisilta pakolaisleireiltä tai itsenäisesti

turvapaikanhakijoina. *Perheenyhdistämisestä* on kyse silloin, kun Suomessa oleskeluluvan saanut henkilö hakee ulkomailla asuvalle perheelleen luvan tulla Suomeen. *Siirtolaisella* viitataan useimmiten työperäiseen maahanmuuttoon. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 18.)

Muuttoliikkeet eivät merkitse vain yksilöiden tai perheiden siirtymistä paikasta toiseen, vaan niiden seurauksena syntyy uudenlaisia riippuvuuksia ja yhteyksiä eri paikkojen ja valtioiden välille. Näitä linkkejä on kuvattu käsitteillä *kansainvälisyys*, *globalisaatio*, *transnationaalisuus* tai *ylirajaisuus* ja *diaspora*. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 23.) Diasporalla tarkoitetaan ulkomailla pakolaisena olevaan ja myös sieltä kotimaahan palanneeseen väestöön (Rummakko 2015). Somalidiaspora lienee maailman tunnetuin ja isoin diaspora. Joulukuussa 2016 UNHCR (*engl. the United Nations High Commissioner for Refugees*) arvioi, että Somalian ulkopuolella elää n. 1,5 miljoonaa somalia (U.S. Department of Health & Human Services 2020).

Maahanmuuton käsitteistä termit *integraatio* ja *kotoutuminen* ovat tämän opinnäytetyön kannalta oleellimmat. Kanadalainen yhteiskuntatieteilijä John Berry, joka lienee tunnetuin maahanmuuttajien kotoutumista tutkinut tieteilijä, on jakanut kulttuurisen yhdentymisen eli akkulturaation strategiat neljään pääkategoriaan; integraatioon eli täydentymiseen, assimilaatioon eli sulautumiseen, separaatioon eli eristäytymiseen ja marginalisaatioon eli vieraantumiseen. (Kuvio 1.)

<p>Integraatio eli täydentyminen</p> <p>Yksilö pitää kiinni juuristaan ja suodattaa niitä. Samalla hän täydentää maailmankuvaansa uuden ympäristön vaikutteilla.</p>	<p>Assimilaatio eli sulautuminen</p> <p>Yksilö hylkää oman kulttuurinsa ja mukautuu uuteen ympäristöön suodattamatta sen vaikutuksia.</p>
<p>Separaatio eli eristäytyminen</p> <p>Yksilö pitää kiinni vanhasta kulttuurista eikä hyväksy uuden elinympäristön vaikutuksia.</p> <p>Segregaatio eli erottautuminen</p>	<p>Marginalisaatio eli vieraantuminen</p> <p>Yksilö hylkää sekä oman että uuden elinympäristönsä vaikutteet.</p>

Yksilö alkaa toimia uutta elinympäristöä vastaan.	
---	--

Kuvio 1: John Berryn akkulturaatiomallit Kekolahden (2015) pohjalta.

Berryn mukaan integraatio on paras lähtökohta onnistuneelle *kotoutumiselle*. On tärkeää, että yksilö ymmärtää ja hyväksyy omat juurensa eli entisen kotimaansa ja kulttuurinsa vaikutuksen. Samalla hän pystyy suodattamaan niistä pois uutta ympäristöä ajatellen epäedulliset tekijät. Lisäksi hän imee elämänsä uuden elinympäristön vaikutteita ja arvoja valikoiden niitä oikealla tavalla. Vaikutteiden hankkimista ja arvioimista varten hän tarvitsee riittävän läheisiä suhteita valtaväestöön. Edellä mainitut tekijät ovat välttämättömiä maahanmuuttajan uuden identiteetin rakentumiselle ja uuteen kotimaahan sopeutumiselle. (Kekolahti 2015, 43-44.)

Martikaisen ja Tiilikaisen (2007, 19) mukaan integraatiolla tarkoitetaan prosessia, jonka aikana maahanmuuttaja asettuu ja tulee osalliseksi uuteen elinympäristöönsä muun muassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Saukkonen (2013, 65-66) puolestaan toteaa, että integraatiolla tarkoitetaan sekä akateemisessa että julkisessa keskustelussa usein kahta eri asiaa. Yhtäältä sillä viitataan maahanmuuttajien oman paikkansa löytämisen prosessiin. Toisaalta integraatiota pidetään tietäntyyppisenä kehityksenä, jossa maahanmuuttaja osittain sopeutuu ja jopa sulautuu asuinyhteiskuntaansa ja sen käytäntöihin, mutta säilyttää oman etnisen tai kulttuurisen identiteetinsä ja sen mukaiset käytännöt kuten kielen tai uskonnon.

Kotoutuminen on sana, jota käytetään maahanmuuttajien uuteen kotimaahan asettumisesta. Se on monimerkityksinen termi, joka sisältää uuden elämäntilanteen hyväksymisen ja siihen sopeutumisen, kielen oppimisen, uuden yhteiskuntajärjestyksen ja kulttuurin ymmärtämisen, koulutuksen, työelämään asettumisen ja paljon muuta. (Kekolahti 2015, 39.) *Kotouttaminen* on termi, jota käytetään kuvaamaan suomalaisten viranomaistahojen kotoutumiseen liittyviä toimenpiteitä ja palveluja, joilla kotoutumista pyritään tukemaan ja edistämään (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 3 §).

Suomalaisessa viranomaispuheessa kotoutumisella yleensä tarkoitetaan samanaikaista osallistumista uuteen yhteiskuntaan sekä oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 19). Suhteessa uuteen yhteiskuntaan kotoutumisella viitataan uuden kotimaan yhteiskuntajärjestyksen sisäistämiseen ja anottaessa esimerkiksi Suomen kansalaisuutta kansalaisuuden oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtämiseen. Kielen oppiminen on keskiössä yksilön kotoutuessa uuteen elinympäristöön, sillä kielen oppimisen kautta yksilö kykenee paremmin ymmärtämään uuden elinympäristön kulttuurisia tapoja, arvoja ja normeja.

3.2 Maahanmuuton historiaa Suomessa

Suomalaisten muuttoliikkeet nivoutuvat osaksi globaalia muuttoliikkeiden historiaa, jossa Suomi on usein ollut lähtömaan asemassa: 150 viime vuoden aikana yli 1,3 miljoonaa suomalaista on muuttanut muualle. Taloudelliset ja valtiolliset yhteydet, sodat ja rajojen muutokset naapurimaisen kanssa ovat jo vuosisatojen ajan pakottaneet tai houkuttelleet suomalaisia siirtymään milloin itään, milloin länteen. (Martikainen, Saari ja Korkiasaari 2013, 26-27.)

Maahanmuuttajilla tarkoitetaan usein vain maahan tulleita ulkomaalaisia. Laajassa mielessä maahanmuuttajiin kuuluvat kuitenkin myös takaisin Suomeen palaavat suomalaiset ja heidän ulkomailla syntyneet jälkeläisensä. Suomen historiassa paluumuutto on itse asiassa ollut joitakin 1900-luvun alun ajanjaksoja lukuun ottamatta ja ennen 1990-lukua merkittävämpi ilmiö kuin ulkomaalaisten maahanmuutto. (mt. 33.)

Suomessa ulkomaalaisten maahanmuutto on historiallisesti katsoen melko uusi ja kansainvälisesti vertaillen pieni ilmiö, mutta muuttoliike Suomeen on kasvamassa. Suomi myös tarvitsee maahanmuuttoa. Kun arvioidaan vanhenevaan väestökehitykseen ja laskevaan syntyvyyteen liittyviä ratkaisuja, on maahanmuuttajien kotoutuminen keskeisessä asemassa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 7.) Suomen historian aikana maahan on saatu ulkomaalaisten maahanmuuttajien kautta pääomaa ja tietoa uusimmista tekniikoista. Monet perinteikkäät yritykset, kuten Barker, Berner, Fazer, Finlayson, Fiskars, Paulig, Stockmann ja Sinebrychoff, ovat maahanmuuttajien tai heidän jälkeläistensä 1800-luvulla perustamia. (Martikainen, Saari ja Korkiasaari 2013, 34.)

Suomi vastaanotti ensimmäiset pakolaisensa vuonna 1973, jolloin maahanamme saapui 200 chileläistä pakolaista. Vuonna 1979 puolestaan vastaanotettiin ensimmäiset Vietnamin pakolaiset. Suomen hallitus on vahvistanut pakolaiskiintiöt vuosittain vuodesta 1986 alkaen, jolloin kiintiö oli 100. (Karkkola 2019.) Vuonna 2020 Suomen pakolaiskiintiö on 850 pakolaista.

Kun maahanmuutto alkoi 1990-luvun lopussa lisääntyä, suomalainen yhteiskunta reagoi tilanteeseen nopeasti, ja kotimainen integraatiopolitiikka alkoi kehittyä. Suomalaisen kotouttamispolitiikan yksi olennainen linjaus kirjattiin kahden valtiollisen neuvottelukunnan, pakolaisasiain neuvottelukunnan sekä pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan, mietintöihin jo vuonna 1989. Tämä olennainen linjaus on *normaalipalveluperiaate*. (Saukkonen 2013, 86.)

Normaalipalveluperiaatteella tarkoitettiin, että maahanmuuttajien tarvitsemien palvelujen järjestämiseksi ei ollut tarkoitus perustaa erillisiä pysyviä organisaatioita. Palvelut tuli järjestää siten, että viranomaiset huolehtisivat niistä omilla toimialoillaan. Maahanmuuttajien erityistarpeita ei saanut laiminlyödä, vaan palvelujärjestelmien toiminnassa piti ottaa asianmukaisesti huomioon muodostumassa olevien uusien vähemmistöjen tarpeet. Pakolaisasiain neuvottelukunnan mietintöjen mukaisesti, Suomen tuli ”kehittää yhteiskuntaansa ja ihmisten asenteita sitä silmällä pitäen, että suomalaisessa yhteiskunnassa tulee olemaan pysyvästi tai määräaikaaisesti nykyistä enemmän ulkomaalaistaustan omaavia ihmisiä”. (Saukkonen 2013, 86.)

Suomen päätöksenteko-organisaatio maahanmuutto-, turvapaikka-, pakolaisuus- ja kansalaisuusasioissa on Maahanmuuttovirasto eli Migri (Migri 2020). Virasto on perustettu vuonna 1995 vastaamaan silloiseen maahanmuuton kasvuun. Maahanmuuttovirasto ylläpitää Suomen vastaanottojärjestelmää yhdessä Suomen Punaisen Ristin kanssa.

Suomen maahanmuuttohistoriaa käsiteltäessä on syytä mainita vuoden 2015 laajamittaisen maahantulon kriteerit täyttävä pakolaiskriisi, joka muutti yhteiskuntaamme. Vuonna 2015 Suomesta anoi turvapaikkaa lähes 32 500 ulkomaan kansalaista, joka on kymmenkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Suurin osa turvapaikanhaki-joista saapui Irakista (63 %). Muita lähtömaita olivat mm. Afganistan, Syyria ja Somalia. Suomalaiset viranomaistahot reagoivat tilanteeseen nopeasti perustamalla mm. 120 uutta vastaanottokeskusta ympäri Suomen. (Rautio & Juutilainen 2016.)

3.3 Kotoutumislaki ja kotoutumissuunnitelma

Suomessa maahanmuuttoa ohjaa keskeisenä lakina Laki kotoutumisen edistämisestä (ts. Kotoutumislaki), joka tuli voimaan vuonna 2011. Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien kesken. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 1 §.)

Kotoutumisen edistämistä koskevan lain tavoitteena on Suomen perustuslaissa perusoikeutena turvatus yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttaminen. Yhdenvertaisuusperiaatteella tarkoitetaan, että kaikki ihmiset ovat perustuslain mukaan yhdenvertaisia lain edessä sukupuoleen, ikään, alkuperään, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, terveydentilaan tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyyn katsomatta. (Kotouttaminen 2020a.)

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää, että maahanmuuttajalle tulee tarjota kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluita, kuten suomen tai ruotsin kielen opetusta sekä tietoa yhteiskunnasta, sen kulttuurista sekä työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksista erityisesti maassaolon alkuvaiheessa. Tavoitteena on, että laissa säädetyillä toimenpiteillä ja palveluilla edistetään maahanmuuttajien mahdollisuutta saavuttaa muun väestön kanssa tasavertainen asema yhteiskunnassa sekä oikeuksien että velvollisuuksien osalta. (Kotouttaminen 2020b.)

Jokaiselle Suomeen saapuvalla maahanmuuttajalle tehdään virallinen *kotoutumissuunnitelma*, jonka tavoite ja sisältö on määritelty laissa. Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Suunnitelmassa voidaan myös sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta sekä muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 11 §.)

Kotoutumissuunnitelman aluksi tehdään alkukartoitus, jonka aikana selvitetään maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020). Alkukartoituksen toteuttaa useimmiten vastaanottava kunta ja sen työ- ja elinkeinoviranomaiset.

Muutettuaan Suomeen maahanmuuttaja on oikeutettu kotoutumissuunnitelmassa määriteltyihin kotouttamispalveluihin kolmen ensimmäisen vuoden ajan. On otettava huomioon, että maahanmuuttajien maahantulosyyt vaihtelevat. Osa maahanmuuttajista ei tarvitse valtion järjestämiä kotouttamistoimia vaan löytävät oman tapansa kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan sekä työllistyvät itsenäisesti.

Pakolaisuuteen liittyy usein erilaisia traumaattisia kokemuksia, jotka vaikeuttavat sopeutumista. Naispakolaiset on nähty erityisen haavoittuvana ryhmänä. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 22.) Tällaisissa tapauksissa kolmen vuoden virallinen kotoutumisaika ei yksilölle välttämättä riitä eikä hän esimerkiksi tuona aikana kykene oppimaan suomen tai ruotsin kieltä saati pääse työelämään tähtäävään koulutukseen tai työmarkkinoille.

Opetuskoti Mustikan asiakkaista suurimmalla osalla kolmen vuoden virallinen kotoutumisaika on päättynyt. Opetuskoti Mustikka tarjoaa tärkeitä kotoutumispalveluja naisille, jotka eivät enää pääse virallisten kotouttamispalveluiden piiriin. On kuitenkin joitakin naisia, joilla Opetuskodissa tehty työharjoittelu voi olla osa asiakkaan virallista kotoutumissuunnitelmaa. (Tolonen 2020.)

3.4 Turku maahanmuuton kohteena

Turku erottautuu suomalaisten kaupunkien joukosta isolla maahanmuuttajien prosenttiosuudella väestöstään. Turun muun kielisten määrä kasvaa runsaalla tuhannella henkilöllä vuodessa ja heidän osuutensa ylitti kymmenen prosentin rajan vuonna 2015. Vuoden 2017 lopussa Turussa asui 12 346 ulkomaan kansalaista. (Turun kaupunki 2020, 5-8.)

Muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia vuonna 2017 oli 20 998 henkilöä, mikä on yli 10 % kaupungin väestöstä. Turussa puhutaan kaikkiaan yli sataa kieltä. Kymmenen suurinta muun kielisten ryhmää muodostavat kuitenkin jo lähes kolme

neljäosaa kaikista muun kielisistä. Suurimmat yksittäiset kieliryhmät Turussa olivat venäjä, arabia, kurdi, viro, albania ja somali. (mt. 5-8.)

Turussa sijaitsevat Suomen monikulttuurisimmat lähiöt; Varissuo, Halinen ja Runosmäki. Turku on suomalaisista kaupungeista yksi sekundäärisen maahanmuuton kohdekaupunki. *Sekundäärisellä maahanmuutolla* tarkoitetaan maan sisällä tapahtuvaa muuttoa toiseen kaupunkiin.

Maahanmuuttajille tyypillinen muuttoliike Suomen sisällä tapahtuu pienemmistä kaupungeista isompiin kaupunkeihin ja Turku on yksi näistä isommista kaupungeista. Osa maahanmuuttajista muuttaa isompiin kaupunkeihin jo siellä asuvan oman etnisen väestöryhmän houkuttelemana tai perhesiteiden kautta. Osa muuttoliikkeestä selittyy työpaikkojen paremmalla saatavuudella.

Sateenkaari Koto ry:n Opetuskodit toimivat alueellisesti Varsinais-Suomen alueella, Turun Halisissa sekä Kaarinan Hovirinnassa. Opetuskodit on perustettu vastaamaan kasvavan maahanmuuttajaväestön tarpeisiin. Opetuskodit tekevät tärkeää työtä Varsinais-Suomen alueella tarjoten maahanmuuttajaväestölle tukea linkittyäkseen paremmin uuteen elinympäristöönsä. Opetuskotien henkilökunta toimii eräänlaisena linkkinä maahanmuuttajanaisen sekä ympäröivän yhteiskunnan välillä.

4 MAAHANMUUTTAJANAISET SUOMESSA

Maahanmuuttajanaiset Suomessa ovat moninainen joukko sekä muista EU-maista Suomeen muuttaneita naisia, kolmansista maista perheenyhdistämisen kautta saapuneita naisia, pakolaisnaisia, turvapaikanhakijoita sekä muualta maailmasta saapuneita naisia. Naisten syyt tulla Suomeen vaihtelevat työ- tai opiskeluperäisistä syistä perheenyhdistämiseen tai turvapaikanhakemiseen.

Ulkomaalaistaustaisten naisten osuus Suomessa syntyvien lasten äideistä on suurentunut hitaasti 1990-luvulta lähtien. Vuonna 2018 Suomessa syntyvien lasten äideistä 14 % oli ulkomaalaistaustaisia naisia. Vuonna 2010 tuo luku oli vielä 8 %. (Tilastokeskus 2020.) Maahanmuuttajanaiset ovat keskimäärin suomalaisia naisia nuorempia, mikä osittain selittää heidän korkeampaa hedelmällisyyttään (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 15).

Edellisen kymmenen vuoden heikko talouskehitys on heijastunut erityisesti maahanmuuttajanaisten työllisyysasteen kehitykseen. Työttömyyden pitkittyminen heikentää työllistymistodennäköisyyttä ammattitaidon, motivaation ja verkostojen rapautumisen takia. (Larja 2019, 31.)

Maamu-tutkimuksen mukaan noin kymmenen prosenttia somali- ja kurditaustaisista naisista osasi lukea vain huonosti tai ei lainkaan. Ulkomaalaistaustaisissa naisissa on siis paljon korkeakoulutettuja, mutta myös erittäin heikon koulutuksen varassa olevien osuus on merkittävä. (Larja 2019, 32.)

Kielitaidon vaikutus työllisyyteen on varsin erilainen miehillä ja naisilla. Siinä missä miehet näyttävät työllistyvän kielitaidosta huolimatta, naiset työllistyvät sen ansiosta. Aloittelijan tasolla suomea (tai ruotsia) osaavista ulkomaalaistaustaisista naisista vain 37 prosenttia on työllisiä, mutta miehistä 73 prosenttia. Ilmiö liittyy osin sukupuolen mukaan segregoituneisiin työmarkkinoihin. Naiset työskentelevät yleisimmin sosiaali- ja terveydenhuollon ammateissa, myyjinä ja asiakaspalvelussa sekä opettajina. Näissä ammateissa kielitaidolla on varsin keskeinen rooli. Miehet työskentelevät palveluammattien lisäksi muun muassa insinööreinä sekä rakennus- ja kuljetusalan töissä. (Larja 2019, 32.)

Monelle heikossa työmarkkina-asemassa olevalle ulkomaalaistaustaiselle äidille työllistyminen ei edes ole välttämättä rationaalinen vaihtoehto. Tarjolla olevat työmahdollisuudet ovat usein raskaita, epäsäännöllisiin aikoihin tehtäviä töitä, jotka eivät välttämättä tarjoa edes sosiaalista vuorovaikutusta hyvän työyhteisön muodossa. Kotiäitiyden sijaan voi olla varsin arvostettu ”ura”. Niin ikään työllistyminen ei aina ole edes taloudellisesti kannattavaa, sillä kotihoidontuki aiheuttaa merkittävän kannustinloukun erityisesti pienituloisille, joihin moni vähän koulutetuista, heikosti suomea puhuvista ulkomaalaistaustaisista äideistä lukeutuu. (Larja 2019, 39.)

5 AINEISTONKERUUMENETELMÄT

Opinnäytetyö toteutettiin kevättalven 2020 aikana. Kehittämistyö alkoi opinnäytetyön aiheen kartoittamisella sekä valinnalla, tutkimuskysymysten muotoilulla, aineistonkeruumenetelmien valinnalla, aikatauluttamisella sekä tietoperustaan tutustumisella. Tässä luvussa esittelen käyttämäni aineistonkeruumenetelmät; puolistrukturoidun

teemahaastattelun ja asiantuntijahaastattelun. Lisäksi esittelen aineiston keruuprosessin ja aineiston analyysin. Viimeisessä alaluvussa pohdin kehittämistyön eettisyyttä.

5.1 Teemahaastattelut

Valitessani työhöni sopivia aineistonkeruumenetelmiä, tuli minun kysyä, kuinka saisin parhaiten luotettavaa tietoa kotoutumisen kokemuksesta maahanmuuttajanaisilta. Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun (Liite 1.), sillä menetelmässä korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista (Hirsjärvi & Hurme 1988, 36).

Menetelmälle on tyypillistä se, että se kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan; tästä johtuu nimitys teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat tiedossa. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (mt. 36.)

Haastattelun muita etuja ovat mm. se, että haastattelu sopii paremmin emotionaalisille aihealueille, haastattelun avulla saadaan kuvaavia esimerkkejä ja haastateltavalla on haastattelussa enemmän mahdollisuuksia tulkita kysymyksiä, se on menetelmänä joustavampi ja sallii täsmennykset (mt. 15). Kotoutuminen, kokemukset vieraudesta toisessa kulttuurissa sekä oman identiteetin ja paikan jäsentäminen maailmassa ovat kaikki henkilökohtaisia aiheita, joihin pääsee parhaiten käsiksi haastattelussa tapahtuvan sanallistamisen sekä inhimillisen kohtaamisen kautta. Opinnäytetyöni keskiössä ovat maahanmuuttajanaisten *kokemukset* kotoutumisesta ja näitä kokemuksia pääsin parhaiten kuulemaan puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla.

Aineiston keruu

Toteutin maahanmuuttajanaisten teemahaastattelut Opetuskoti Mustikan tiloissa Turussa 6.2.2020-4.3.2020. Haastattelujen toteuttamista varten minulla oli käytössäni huone Opetuskodin tiloista, jossa haastattelin kutakin naista yksitellen. Haastattelu-kielenä oli suomi. Haastatteluun valikoitui naisia, joiden suomen kielen taidon katsot-

tiin olevan riittävän hyvä voidakseen osallistua haastatteluun. Kotouttavan työtoiminnan ohjaaja Jenni Tolonen avusti minua haastateltavien naisten valinnassa. Tulkkausapua ei käytetty yhdessäkään haastattelussa.

Maahanmuuttajaväestön tavoittaminen haastatteluihin voi olla haastavaa – etenkin, jos haastattelijalla ei ole suhteita maahanmuuttajaväestöön. Koin olevani onnekkaassa asemassa, kun pääsin harjoitteluni myötä lähelle maahanmuuttajanaisia ja luomaan luottamuksellisen ilmapiirin, jotta haastattelut onnistuisivat.

Haastattelujen ajankohtien sopiminen naisten kanssa onnistui luontevasti Opetuskoti Mustikan päivittäisen arjen toimintojen lomaan. Toimimme tilanteissa luovasti ja useimpien naisten kanssa toteutimme haastattelut spontaanisti, kun se meille molemmille sopi. Mielestäni tämä purki naisten mahdollista jännitystä haastatteluun liittyen, sillä olin haastatteluajankohdan suhteen joustava ja suostuin niihin silloin, kun naisista itsestään siltä tuntui. Halusin, että haastattelut ovat mahdollisimman vähän viranomaistoimintaa muistuttava tilanne, sillä osalla maahanmuuttajaväestöstä on lievää viranomaispelkoa.

5.2 Asiantuntijahaastattelut

Opinnäytetyöni toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi suunnittelin alun perin maahanmuuttajatyötä tehneiden asiantuntijoiden työpajaa, joka oli määrä pitää 16.3.2020. Keväällä 2020 puhjennut covid19-pandemian vuoksi työpajan pitämisestä kuitenkin luovuttiin. Pandemiatilanteessa valitsin toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi yksilölliset asiantuntijahaastattelut, jotka toteutin puhelimen tai sähköpostin välityksellä.

Lomakehaastattelu on käytetyin haastattelulaji. Lomakkeessa kysymysten ja väitteiden muoto ja esittämisjärjestys on täysin määrätty. Oletetaan myös, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille vastaajille. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 29.) Asiantuntijahaastattelujen haastattelulomakkeen (Liite 2.) muotoilin teemahaastattelujen tulosten analysoinnin jälkeen. Halusin syventyä naisten haastatteluista nousseisiin huomioihin paremmin haastatteleamalla asiantuntijoita näistä teemoista.

Lomakkeessa oli kuitenkin joitakin kysymyksiä, jotka eivät pohjautuneet teemahaastattelujen tuloksiin. Tällaisia ovat kysymykset 1, 2, 3, 8, 10 ja 11.

Lomakehaastattelu eroaa kyselylomakkeesta mm. siten, että kaikki lomakkeen kysymykset ovat avoimia kysymyksiä. Lomakkeesta ei löydy monivalintakysymyksiä eikä siinä ole käytetty Likertin asteikon kaltaisia kyselylomakkeelle tyypillisiä aineiston mittausmenetelmiä. Haastattelulomakkeen kaikki 11 kysymystä ovat avoimia kysymyksiä, joilla pyritään kartoittamaan haastateltavan *näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä* maahanmuuttajanaisiin liittyen.

Toteutin asiantuntijahaastattelut 6.-15.4.2020. Yhden haastatteluista tein puhelimitse. Muut haastateltavat vastasivat haastattelulomakkeeseen sähköpostitse.

5.3 Aineiston analyysi

Teemahaastattelujen analyysin aluksi purin äänitetyt haastattelut litteroimalla ne tekstin muotoon. Tämän jälkeen kokosin kaikki haastattelut samaan dokumenttiin, jonka tulostin.

Tämän jälkeen aloitin aineiston, yhteensä 23 sivua, teemoittamisen. Teemoittamisella tarkoitan eri aihealueiden kartoittamista aineistosta. Käytin teemoittamiseen värillisiä tarroja. Jos haastateltava esimerkiksi puhui *kotoutumisen virallisista käytännöistä*, merkitsin kohdan punaisella tarralla. Keräsin aineistostani löytyvät aihealueet sekä lukumäärät siitä, kuinka monta kertaa kyseinen aihe aineistossa mainittiin taulukkoon (Liite 3.) helpottaakseni aineiston analyysiä.

Aineistosta oli havaittavissa neljätoista aihealuetta. Nämä aihealueet ovat:

- Kotoutumisen viralliset käytännöt
(Maahantuloon liittyvät toimenpiteet, kuten haastattelu suurlähetystössä tai yhteistyö Suomen sosiaalitoimen kanssa)
- Naisen Suomessa kohtaama syrjintä tai rasismi
- Kotoutumiseen liittyvä stressi tai tunnereaktio
- Kielenoppiminen ja kielitaito
- Lapset
- Sosiaaliset suhteet kantaväestöön
- Yhteydenpito kotimaahan
- Työelämä
- Etnisten ryhmien väliset ristiriidat

- Opetuskoti Mustikan tarjoama tuki
- Transnationaalinen elämä
- Oman identiteetin määrittely
- Ajatuksia tai kokemuksia Suomesta
- Kotoutumisen tila
(asuinpaikan vakiintuminen Suomeen)

Lopulta päätin sijoittaa saamani vastaukset jokaisesta aihealueesta samaan dokumenttiin. Täten pystyin tarkastelemaan kaikkien haastateltavien kokemuksia tiettyyn aihealueeseen liittyen yhdestä dokumentista, mikä helpotti kokonaiskuvan hahmottamista.

Numeroin haastateltavat haastattelujärjestyksen mukaan. Liitin haastateltavan numeron jokaiseen sitaattiin, minkä erotin varsinaisesta haastatteluaineistosta, jotta erotin mikä kokemus on kenenkin.

Asiantuntijahaastattelut analysoin liittämällä kaikki saamani vastaukset samaan dokumenttiin, josta teemoittelin samaan kysymykseen saamani vastaukset yhden kysymyksen alle. Näin pystyin lukemaan kaikkien asiantuntijoiden antamat vastaukset samaan kysymykseen helposti.

5.4 Eettisyys

Laadullisilla aineistonkeruumenetelmillä saatuja tuloksia analysoitaessa on syytä pitää mielessä eettinen ja moraalinen työote. Kehittämistyön tekijänä olen pyrkinyt keräämäni aineiston kriittiseen arviointiin pitäen mielessä, että keräämäni aineisto on katsaus kuuden maahanmuuttajanaisten elämäntarinaa sekä neljän maahanmuuttotyötä tehneen asiantuntijan kokemuksiin ja mielipiteisiin maahanmuuttajanaisten kotoutumisesta.

Kehittämistyö ei tarjoa lukijalle kaiken kattavaa yleiskuvaa maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tilasta Turussa tai edes Halisten lähiöalueella vaan kehittämistyön tuotoksen tavoite on tarjota maahanmuuttajanaisten kanssa työskenteleville ihmisille vinkkejä ohjaamisen tueksi laadullisiin tuloksiin pohjautuen. Kehittämistyön tulokset

eivät ole yleistettävissä koskettamaan maahanmuuttajaväestöä Suomessa laaja-alaisesti, joskin ne osaltaan vahvistavat aiempia maahanmuuttajaväestöstä saatuja tutkimustuloksia.

Osa kehittämistyön eettisyyttä on, että haastateltavat saivat prosessin alkuvaiheessa asiaankuuluvan tiedon haastattelusta sekä sen tarkoituksesta. Esitin jokaiselle valitsemalleni naiselle kutsun haastatteluun kanssani. Kutsun yhteydessä kerroin selkosuomella, miksi teen haastatteluja, millaisia asioita kysyn haastattelussa sekä mihin käytän saamiani vastauksia. Painotin haastattelun luottamuksellisuutta sekä sitä, että olen kiinnostunut haastateltavan kokemuksista kotoutumisesta sekä Opetuskoti Mustikan toimintaan osallistumisesta. Nauhoitin haastattelut myöhempää litterointia sekä aineiston käsittelyä varten. Kysyin jokaiselta naiselta luvan haastattelujen nauhoittamiseen. Nauhoitetut haastattelut hävitin heti litteroinnin valmistuttua.

Maahanmuuttajanaisia haastatellessa haastattelukieli on keskeinen luotettavuuden tekijä. Tekemissäni haastatteluissa haastattelukieli oli suomi eikä tulkkiapua käytetty lainkaan. Valikoin haastatteluun riittävän hyvän suomen kielen taidon omaavia naisia luotettavuuden varmistamiseksi.

Tutkimuksen luotettavuuden osatekijöitä ovat myös minun suhde haastattelemiini naisiin sekä minun aistimukset haastattelujen aikana. Suhteella naisiin tarkoitan sitä, että olenko naisille luotettava ja helposti lähestyttävä henkilö, jolle naiset kokevat luontevaksi kertoa kotoutumisen kokemuksestaan. Koen tuon suhteen olleen riittävän hyvällä tasolla saavuttaakseni luotettavia vastauksia. Uskon läsnäolollani Opetuskoti Mustikassa olleen vaikutusta siihen, kuinka avoimesti naiset halusivat haastatteluissa puhua. Laadullista aineistoa kerätessä myös haastattelijan sukupuolella ja iällä suhteessa haastateltaviin on merkitystä.

Aineistoni tuloksia tarkastellessa pidän mielessäni myös aistimukseni haastattelujen aikana siitä, kuinka avoimena ja vastaanottavaisena haastateltavani koin haastattelun aikana. Aistin haastateltavan rentoutta, jännittyneisyyttä, avoimuutta tai sulkeutuneisuutta. Koin haastattelutilanteet rehellisiksi ja avoimiksi, mutta uskon kielimuurilla olleen jonkun asteista vaikutusta siihen, kuinka hyvin nainen kykeni kuvailemaan kokemuksiaan emootioita. Olen arvioinut kriittisesti sitä, välttelikö haastateltava jotain puheenaihetta, kuten sosiaalisia suhteita kantaväestöön.

6 TULOKSET

Minulla ei ollut kehittämistyön alussa maahanmuuttajanaisten kotoutumisen kokemuksiin liittyen olemassa olevia hypoteeseja, joita olisin lähtenyt keräämäni aineiston perusteella todentamaan tosiksi tai epätosiksi. Pyrin kehittämistyössäni aineistolähtöisyyteen. Halusin tutkia nimenomaan sitä aineistoa, jonka työni aikana keräsin ja käydä vuoropuhelua sen kanssa.

Aineiston tuloksia analysoidessani huomasin kuitenkin haastattelemini naisten kokemusten tukevan muutamia yleisesti tunnustettuja faktoja sekä maahanmuuttajanaista ja kotoutumisesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Viittaan näihin tutkimuksiin ja tietoihin tässä luvussa.

Valitsin analyysissä havaituista neljästätoista aihealueesta seitsemän syvempään tarkasteluun Tulokset-lukuun. Kyseiset kahdeksan aihealuetta valikoituivat tarkasteluun joko sen vuoksi, että kaikki haastattelemani naiset puhuivat aiheesta, mikä kertoi aiheen tärkeydestä tai katsoin aihealueen olevan olennainen tämän opinnäytetyön tulosten esittelyssä.

Haastateltavien demografiset tiedot

Opinnäytetyöni aineistoksi haastattelin kuutta (6) maahanmuuttajanaista sekä neljää (4) maahanmuuttajien kanssa työtä tekevää asiantuntijaa.

Haastattelemini maahanmuuttajanaisten ikäjakauma on seuraava; naisista nuorin on 24-vuotias ja vanhin 40-vuotias. Joukon keski-ikä on 31 vuotta. Naisten lähtömaat ovat Somalia, Irak, Afganistan ja Puola. Viidellä naisella kuudesta (5/6) on Suomen kansalaisuus. Pisimpään Suomessa asunut nainen on asunut Suomessa 25 vuotta kun taas lyhyimmän ajan Suomessa ollut nainen oli asunut Suomessa vasta reilut 3 vuotta.

Haastatteluissa ilmenneitä maahantulosityitä olivat perheenyhdistäminen (2/6), työperäinen maahanmuutto (1/6) sekä turvapaikan anominen (3/6). Haastateltavista yksi oli saapunut Suomeen lapsena. Kaksi (2/6) haastateltavista oli saapunut Suomeen alaikäisenä, noin 14-vuotiaana. Toinen heistä oli saapunut perheensä kanssa perheenyhdistämisen kautta, toinen yksin perheensä lähettämänä. Jälkimmäinen oli Suomessa sijoitettu perheryhmäkotiin, josta löytyi tuolloin (2009) alaikäisten turvapaikanhakijoiden yksikkö. Loput 3/6 haastateltavaa oli saapunut Suomeen aikuisiässä.

Naisista kaksi (2/6) on haastatteluhetkellä työtön, yksi (1/6) työskentelee palkkatuella, kaksi (2/6) opiskelee ja yksi (1/6) on kotouttamispalveluiden piirissä, suomen kielen kursilla. Naisista viisi kuudesta (5/6) oli muuttanut Turkuun asuttuaan ensin jossain muussa suomalaisessa kaupungissa, esimerkiksi Ylöjärvellä, Hämeenlinnassa, Helsingissä tai Oulussa.

Haastattelemanasi asiantuntijat (4) ovat naisia, jotka työskentelevät maahanmuuton työkentällä Varsinais-Suomessa. Pisimpään työtä kentällä on tehnyt maahanmuutto-työntekijä (engl. *immigrant assistant*), 23 vuotta. Nykyisin monikulttuurisen päiväkodin johtajana työskentelevä asiantuntija on tehnyt töitä alalla 17 vuotta. Yhdistyksessä toiminnanohjaajina työskennelleet asiantuntijat ovat molemmat työskennelleet alalla 5-6 vuotta.

Erityistä perustelua sille, miksi kaikki asiantuntijat ovat naisia, ei ole. Yhtä hyvin haastatteluja oltaisiin voitu kerätä miespuolisilta asiantuntijoilta. Kyseiset haastateltavat löytyivät kaikki omasta tuttavapiiristäni, minkä vuoksi he valikoituivat haastattelujeni kohteiksi.

6.1 Maahanmuuton viralliset käytännöt

Maahanmuuttoon liittyy monia virallisia käytäntöjä, joista suurimmasta osasta Suomessa vastaa Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttoon liittyviä toimenpiteitä toteuttavat kuitenkin myös muut viranomaistahot kuten Poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli sekä Suomen suurlähetystöt ulkomailla. Maahanmuuttajalla on usein asiakkuus Suomessa sosiaalitoimeen. Maahanmuuttajan oleskeluluvan luonne vaikuttaa keskeisellä tavalla hänen asemaansa, mahdollisuuksiinsa, oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa Suomessa (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 24).

Irakista pakolaislapsena Suomeen päätynyt nainen kertoo matkastaan Suomeen. Hän kertoo vanhempiensa lapsineen paenneen Persianlahden sotaa Irakista 1990-luvun alussa Saudi-Arabiaan pakolaisleirille. Tuolla pakolaisleirillä UNHCR:n työntekijät ovat haastatelleet naisen vanhempia ja määritelleet perheelle vastaanottavan maan, Suomen.

UNHCR (engl. *United Nations High Commissioner of Refugees*) on YK:n kansainvälinen pakolaisjärjestö, joka on omistautunut pelastamaan ihmishenkiä ja ajamaan pakolaisten oikeuksia maailmanlaajuisesti (UNHCR 2020). UNHCR on pakolaiskriisien keskeinen toimija, sillä se haastattelee pakolaisperheet ja määrittää heille kohdemaat, joihin he lähtevät kiintiöpakolaisiksi. Vuonna 1995, jolloin haastateltava on tullut Suomeen, Suomen pakolaiskiintiö on ollut 500 henkilöä.

Me tultiin siis... mun perhe muutti Irakista, kun mä olin vuosi ikäinen. Mä en muista ollenkaan mut mun vanhemmat on kertonut. Muutettiin Saudi-Arabiaan. Sieltä kautta tultiin tänne Suomeen. Se oli Punaristin kautta.

Me saatiin heti oma asunto, niinku kerrostaloasunto. Kaikki oli valmiina. Sit mä muistan tuli kaks suomalaista, ne tuli sosiaalitoimiston kautta, ne tuli saattamaan meitä lentokoneesta asuntoon suoraan. (H1)

Kun maahanmuuttaja muuttaa Suomen sisällä toiseen kaupunkiin, kaupunki usein tarjoaa maahanmuuttajalle asunnon jostakin kaupunginosasta. Tämä koskee erityisesti vähävaraisia maahanmuuttajia, jotka luonnollisesti etsivät kotia sosiaalitoimen asiakkuuden kautta. Joissakin kaupungeissa maahanmuuttajien sijoittaminen kohdistuu tiettyihin lähiöalueisiin, mikä voi tuoda mukanaan ennalta-arvaamattomia ongelmia.

Turussa maahanmuuttajat sijoitetaan kaupungin toimesta pääsääntöisesti Halisten, Varissuon, Lausteen tai Runosmäen lähiöalueille kaupungin vuokra-asuntoihin. Haastattelemani naisista kaksi kertoi asuinalueensa (Halinen) haasteista. Samalle asuinalueelle on sijoitettu asumaan eri etnistä ryhmiä edustavia maahanmuuttajia, mistä seuraa toisinaan kitkaa. Kaksi somalinaista kertoivat pelkäävänsä alueella asuvaa toista somaliheimoa.

6.2 Transnationaalista elämää

Maahanmuuttajanaiset elävät kahden tai useamman kulttuurin vaikutuksessa. Haastatteluissa naiset kertoivat transnationaalisesta elämästään. Kaikilla haastateltavilla asuu edelleen perhettä tai sukulaisia entisessä kotimaassaan. Haastattelemani somalinaiset kuuluvat maailmanlaajuisen somalidiasporaan ja he kertovat, että heillä asuu sukulaisia Somalian lisäksi Ruotsissa.

Naisten lähtö kotimaasta on aiheuttanut muutoksia perhesuhteissa. Piperin (2006, 145-146) mukaan ylijärjestyneet hoivasuhteet (engl. *global care chains*), kuten omien vanhempien hoitaminen entisessä kotimaassa, jäävät usein naisten harteille (Martikainen & Tiilikainen 2007, 23).

2017 mä menen Somalia. Mun isä on niin paha kipeä. Hänellä eturauha tulee syöpä. Sen takia mä menen siihen. (H4)

Veljen kanssa pikkusen välit meni poikki alussa, koska vähän niinkun veli oli pettynyt, että minä lähdin Puolasta. Hän sinne jäi. Ja hän koki, että hänen hartia jäi vanhempien hoito. Mä vain otin laukun ja lähdin. Se me ollaan jo käsitelty, mutta oli hän aika surullinen ja vihainen, että mä noin vain lähdin. (H3)

Turvapaikanhakijoina Suomeen tulleet naiset seuraavat entisen kotimaansa tilannetta ja kertovat omista tuntemuksistaan. Naiset kertovat seuraavansa kotimaidensa turvallisuustilannetta hivenen huolissaan ja kertovat olevansa iloisia siitä, että ovat päässeet turvaan ajoissa.

Kyl mä seuraan (Irakin) uutiset. Kyl määkin tulen surullinen jos meidän maas tapahtuu tämmöstä. Nykyään on alkanut se sota. Ja ne haluaa vaihtaa presidentti ja presidentti ei suostu vaihtuu. On siel paljon ihmisii ketkä on kuollut nyt tällä hetkellä. Mut kyl se pikkuhiljaa tulee varmaan hyvin. (H1)

Naiset ovat yhteydessä entiseen kotimaahansa sekä vierailevat siellä. Yhteyttä pidetään puhelimen sekä Internetin mahdollistamien viestintäpalvelimien kautta. Aina naisen taloudellinen tilanne ei mahdollista kotimaassa vierailua, joten yhteydenpito rajoittuu puhelimeen.

Alussa mä en mitenkään voinut matkustaa Puolaan, koska yks mulla ei ollut omaa rahaa. Silloin ei ollut helppo yhteyttä tonne Puolaan. (H3)

Useamman kulttuurin vaikutuksessa eläminen herättää pohdiskelua omasta identiteetistä ja sen muutoksesta. Kaikki haastateltavat kertovat, että useamman kulttuurin vaikutuksessa eläminen näkyy heidän arjessaan ja sillä on vaikutusta heidän tekemällemääritylle omasta identiteetistä. Kaksi naisista kertoo, kuinka he eivät kulttuuriselta identiteetiltään kuulu enää täysin mihinkään kulttuuriin, sillä kokevat vuosien aikana muuttuneensa. Yksi islamin uskontoa harjoittava nainen puolestaan kertoo, että hänen perheessään vietetään suomalainen joulukuusi, vaikka se ei Islamin uskuntoon kuulukaan.

Nyt kun on mennyt niin monta vuotta, mä tunnen itteä vähän niinkun hassusti, kun mä jotenkin lojun jossain keskellä. Mä en koe itseä mitenkään suomalaiseksi. Arkipäivinäkin välillä huomaan, että hei mä oon erilainen kuin kaikki muut. Mutta taas kun mennyt niin paljon vuotta, että sitten kun mä oon Puolassa tuntuu, että hei mä en kuulu tähänkään joukkoon. (H3)

Mä en tykännyt ensin (pimeys Suomessa), nyt minä sama kuin suomalainen. Kun minä tulin, pieni päivä, lyhyt päivä, minä tosin sydän kiinni. Nyt vähän on hyvä. (H5)

6.3 Kielenoppiminen ja kielitaito

Suomen (tai ruotsin) kielen oppiminen on keskeisessä asemassa maahanmuuttajanaisen Suomeen kotoutumisessa. Kaikki haastattelemani naiset kuvailivat kielitaidon merkitystä tutustuttaessa uuteen kulttuuriin ja elinympäristöön. Mikäli kielitaitoa ei ole, nainen kuvailee jäävänsä yhteiskunnan ja yhteisön ulkopuolelle. Yhteisön ulkopuolelle jäädessään, maahanmuuttajan integraatio ei voi edetä, sillä hän ei kykene arvioimaan uuden kulttuurin arvoja, asenteita tai tapoja kokonaisvaltaisesti eikä valikoidaan niitä oikealla tavalla. Lisäksi sosiaalisten suhteiden luominen kantaväestöön kärsii.

Viisi vuotta mä en synnytti lapset ja mä menen kielikurssi. Mä oppii suomen kieli vähän, ei enää tule tulkki. Mulla ennen on silmä kiinni ja vähän nyt on auki. (H4)

Silloin kun mä olin täys ulkopuolella, kun mä en osannut yhtään suomea, en mä osannut edes verrata, mikä täällä on erilaista. Mä olin kuitenkin kokonaan ulkopuolella. - - Mutta sitten kun mä vähän niinkun lähdin opiskelemaan suomen kieltä ja vähän sain jonkunlaisen yhteys tähän kulttuuriin ja ihmisiin. Siinä vaiheessa tuli ehkä enemmän shokki. Miks ne on tommosia? (H3)

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä asioidaan ja välitetään paljon tietoa kirjallisesti. Asioidessa pitää täyttää lomakkeita, tehdä hakemuksia ja ymmärtää päätöksiä. Heikon suomen kielen taidon omaavien maahanmuuttajien kohdalla kirjallinen asiointi on usein iso ongelma. Vaikeuksia voivat tuottaa mm. etuuksia haettaessa tarvittavien selvitysten tekeminen ja liitteiden hankkiminen sekä palvelujen käyttäminen ja laskujen maksaminen internetin kautta. (Peltoja ja Metso 2008, 38-39.)

Pahimmillaan tilanteet pääsevät kriisiytymään: etuuskäsittelyssä ilmenneet puutteet johtavat toimeentulotuen katkaisuun, vuokran maksamatta jääminen häättöön tai maksamattomat laskut luottotietomerkintään. (mt. 39.)

On sanomattakin selvää, että puutteellisesta kielitaidosta johtuva ymmärtämättömyys suomalaisesta palvelujärjestelmästä hankaloittaa maahanmuuttajan kotoutumista. Mikäli maahanmuuttajan taloustilanne kriisiytyy, häneltä menee voimavaroja kriisin selvittämiseen ja näin ollen kotoutuminen ja kielenoppiminen hankaloituu ja pitkittyy. Pitkään jatkuessaan kriisi voi alentaa maahanmuuttajan uskoa omiin voimavaroihin ja kykyihin selvitä suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä voi johtaa henkilön syrjäytymiseen.

Opetuskoti Mustikka pyrkii omalta osaltaan paikkaamaan tilannetta Turussa asuvien maahanmuuttajanaisten kanssa tarjoamalla palveluohjausta kiinteänä osana toimintaansa. Haastattelemistani naisista viisi kuudesta (5/6) koki saavansa Opetuskodista tarvitsemaansa apua kielen oppimiseen ja mm. työhakemusten kirjoittamiseen ja lähettämiseen. Naiset korostivat Opetuskodin tarjoaman palveluohjauksen merkitystä heidän kotoutumisprosessissaan.

Se on hyvä. Naiset oppii suomen kieltä ja saa työharjoittelupaikkoja. Kaikki pitää yhtä, se on hyvä. Saadaan tässä paljon apua, jos on jotain. - - Työpaikan hakua ja sit monta asiaa, mitä en pystynyt hoitaa itse. (H2)

Yleensä mä oon hoitanut mun asiat itse. Mutta jos tulee semmost niinkun et on pakko puhua tai en tiedä, muut tietää, niin silloin. Ja sain apua. (H6)

Haastattelemini naisten kielen oppimista viivästytti naisten kertomana pitkäaikaiset äitiyslomat kotona. Yksi nainen kertoi huomanneensa jäävänsä yhteiskunnan ulkopuolelle, mikäli ei opi kieltä ja tietoisesti päätti siirtää lasten hankintaa usealla vuodella, jotta ehtisi oppia suomen kielen. Hänen suunnitelmansa toimi ja hän sai kielitaitonsa riittävän hyvälle tasolle opiskeltuaan ahkerasti sekä asumalla suomalaisten keskuudessa.

Toinen nainen kertoi tulleensa Suomeen vuonna 2016 ja olleensa kotoutumisensa alkuvaiheessa viiden kuukauden ajan kielikurssilla. Sitten hän oli synnyttänyt lapsen, jonka kanssa hän oli ollut kaksi vuotta kahdestaan kotona. Lapsen ollessa kaksivuotias,

hän oli hakeutunut Opetuskoti Mustikkaan saadakseen apua kielen opiskeluun, sillä hän oli unohtanut oppimansa asiat äitiysloman aikana.

6.4 Koettu syrjintä ja sosiaaliset suhteet kantaväestöön

Kohdemaan asenneilmastoa pidetään yleisesti tärkeänä tekijänä, joka vaikuttaa maahanmuuttajien viihtyvyyteen ja mahdollisuuksiin (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 25). Jaakkolan (2005, 2008) ja Ervastin (2009) tutkimusten mukaan valtaväestön asenteet Suomessa maahanmuuttajia ja erityisesti työperusteista maahanmuuttoa kohtaan olivat myönteisimmillään viimeisimmän talouden nousukauden aikana. Tuoreimmat Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) tutkimukset kertovat kuitenkin asenteiden muuttuneen aiempaa kielteisemmiksi. Yhteiskunnan taloustilanteella on usein merkittävä vaikutus etnisten ryhmien välisiin suhteisiin. (Mähönen ja Jasinskaja-Lahti 2013, 248.)

Haastattelemistani maahanmuuttajanaaisista kaikki (6/6) olivat kokeneet Suomessa asumisensa aikana syrjintää tai rasismia. Neljä (4/6) haastateltavaa kertoi kohdanneensa syrjintää työelämässä tai työhaastattelutilanteessa.

Mä muistan kun mä olin siel Varissuossa. Semmonen paikka valmennus, ne vois auttaa työelämä, ammatti, nämä. - - Mä menin kysyy keskustassa semmonen päällikkö, joka haastatteli mua. Hän sanoi, että sulla on huivi. Niin mä en voi ottaa sua niinkun täällä. Hän sanoi vähän pahasti. Mä sanoin, että mitä huivi voi vaikuttaa siihen? Hän sanoi, että niin, se ei haittaa mua, mut se voi haittaa asiakkaita. Mä sanoin okei, anna sit paperit, mä lähden eri paikkaa ettimään.
(H1)

Naiset kuvailivat syrjinnän kohdistuneen heidän etnisiin, uskonnollisiin tai kulttuuriin piirteisiinsä, kuten musliminaisen hijab-huivin käyttöön tai fyysiseen ominaisuuteensa, kuten tummaan ihonväriin. Myös puolalainen, valkoihoinen nainen kertoi kohdanneensa ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita valtaväestön toimesta.

Esimerkkejä naisten kohtaamasta syrjinnästä ovat:

- Nainen ei saanut työpaikkaa heikon suomen kielen taitonsa vuoksi, vaikka kielitaito ei ollut työtehtävien suorittamisen kannalta keskeisessä asemassa (peli-automaattien siivoaminen yöllä).

- Naista ei ole kutsuttu työhaastatteluihin lukuisista työhakemuksista ja työhön vaadittavasta koulutuksesta huolimatta oletettavasti ulkomaalaisen nimensä vuoksi.
- Nainen ei ole saanut työpaikkaa etnisen ja uskonnollisen taustansa vuoksi (hi-jab-huivin käyttö).
- Suomalainen työpari on puhunut naisesta avoimen rasisisella tavalla työpaikalla käyttäen naisesta halventavia nimityksiä, kuten ”toi neekeri”.

Väitän naisten kohdanneen klassista rasismia Suomessa, sillä halventavat ja ikävät kommentit liittyivät mm. naisten tummaan ihonväriin. Klassisella rasismilla tarkoitetaan aatetta tai ajattelutapaa, jonka mukaan ihmiset voidaan syntyperänsä perusteella jakaa rotuihin, joilla on sekä fysiologisia että sosiaalisia ominaisuuksia. Klassinen rasismi on toisin sanoen ihmisten eriarvoista kohtelua heidän ulkonäkönsä tai alkuperänsä perusteella. (Saukkonen 2013, 232.)

He koskee mulle näin, voitko sä näyttää mulle sun käsiä. Sit mä otan hanskat pois. Etkö sää käynyt suihkussa? Sanoin, ei tää on mun väri, heippa. Hän huutaa mun perään ja kiroilee. (H2)

Rasismien ja syrjinnän käsitteet on syytä erottaa paremmin toisistaan puhuttaessa maahanmuuttajien kohtaamasta syrjinnästä tai rasismista. Kaikki syrjintä ei ole rasismia. Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten asettamista eriarvoiseen asemaan ilman hyväksyttäviä perusteita. Tällöin esimerkiksi työelämässä työnhakijalta vaaditaan muitakin kuin työtehtävien suorittamisen kannalta merkityksellisiä ominaisuuksia. Ihmisiä voidaan syrjiä esimerkiksi iän, sukupuolen, seksuaalisen suuntautuneisuuden tai etnisen taustan perusteella. Etninen syrjintä Suomessa on tosiasia. (Saukkonen 2013, 230-232.)

Haastattemieni maahanmuuttajanaisten sosiaaliset suhteet kantaväestöön näyttävät haastattelujen perusteella vähäisiltä. Osalla haastattemistani naisista on joitakin kantasuomalaisia tuttuja tai kavereita, mutta syviä ystävyys-suhteita kantasuomalaisiin naisilla ei juurikaan ole.

Kaksi naisista kertoi, että heidän on hyvin vaikea luoda ystävyys-suhteita kantasuomalaisiin. Suomalainen yhteiskunta kuvautuu naisten kertomuksissa osittain sulkeutuneena ja vaikeasti lähestyttävänä. Naiset kuvailevat yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen puuttuvan suomalaisesta kulttuurista. He kokevat outona sen, että sosiaalisten normien mukaisesti ei ole suotavaa kysyä naapurilta kananmunaa tai lastenhoitoapua.

Sen verran mitä mä koen, on tosi vaikea löytää ystävyttä suomalaisten kanssa, kun pidetään sitä etäisyyttä ja vähän niinkun tää on sun, tää on minun. Kun taas Puolassa se on tosi helposti. Sitä mä ehkä täällä kaipaen. Tai siis mä en tunne itteä, koska mun on helppo luoda sitä ystävyttä, mutta mä koen, että mä koko aika saan sitä stoppia, että hei liian nopeasti. Mä koen, että mut jarrutetaan. Että ei me olla vielä niin hyviä ystäviä, että mä voisin tulla kerran viikossa sun luo. (H3)

Mutta Somaliassa tiedätkö, lapset auttaa, naapurikin auttaa sinua. Mutta täällä ei ketään. Sä olet yksin. Vaikeaa oikeesti. (H4)

Asiantuntijahaastattelut osaltaan vahvistavat havaintoa siitä, että maahanmuuttajanaisten sosiaaliset verkostot valtaväestöön ovat vähäiset. Kaikki asiantuntijat (4/4) kuvasivat maahanmuuttajanaisten ja suomalaisten välisiä ystävyys-suhteita harvinaisiksi. Yksi asiantuntija kertoo kohtaavansa työssään maahanmuuttajanaisia, jotka kaipaavat ja etsivät suomalaisia ystäviä mm. yhdistystoiminnan kautta. Asiantuntija kuvaa haasteeksi sen, että maahanmuuttajien asuminen Turussa on polarisoitunut tiettyihin lähiöihin, joissa maahanmuuttajien on vaikea tavata suomalaisia, koska enemmistö alueen asukkaista on maahanmuuttajia.

Oma kokemus on, että kontaktit suomalaisiin ovat aika vähäisiä tai pinnallisia. Monet etsivät suomalaista ystävää erilaisten yhdistysten kautta, esim. MLL:n Ystäväksi maahanmuuttajanaiselle-toiminnan kautta. Haasteena on mielestäni se että, maahanmuuttajanaiset kyllä käyvät perhekerhoissa tai tapahtumissa, mutta usein he ovat siellä oman ystävän kanssa, jolloin suomalainen ei uskalla ”lähestyä”. Koen, että se vaatii todella paljon päättäväisyyttä ja sinnikkyyttä, jos haluaa saada suomalaisen ystävän. Monet sitä kaipaavat ja pyytää apua siihen, että missä niitä suomalaisia oikein tapaisi? Ja sitten vaikka, jos käy esim. perhekerhossa Varissuolla – niin ei siellä ole suomalaisia perheitä. Tämä siis johtuu asuinalueiden polarisoitumisesta, että ei niitä suomalaisia ole siinä omissa pihapiirissä. (A2)

Suomeen aluksi Ylöjärvelle sijoitetut maahanmuuttajanaiset kuvaavat kertomuksissaan olleensa helpottuneita siitä, että Ylöjärvellä ei asunut tuohon aikaan (v. 2004) muita somaliperheitä ja he saivat asua muun väestön joukossa.

Se oli tosi rauhallista. Ainoastaan me olimme maahanmuuttajia, ketkä asui siellä. Muut oli naapurit suomalaisii, ketkä oli vähän vanhempii rouvii. He oli eläkkeellä. Sit siel oli pari niinkun aasialaisii. Mut kun ei meil ollut samaa kieltä niin sit yhteinen kieli oli suomi. Mut se oli aika mukavaa. (H6)

Opetuskoti Mustikan kaltaiset yhteisölliset, avoimet kohtaamispaikat tarjoavat maahanmuuttajanaيسille mahdollisuuden tavata muiden maahanmuuttajanaisten lisäksi kantasuomalaisia naisia. Kohtaamiset naisten välillä ja sosiaalinen yhteisö ovat tärkeitä naisen henkisen hyvinvoinnin kannalta ja vaikuttavat osaltaan naisen kotoutumiseen.

Tosi hyvä. Koska tiedätkö, Mustikka, se ei ole pitkä matka. Se on, tiedätkö meidän naapuri ja kun äiti synnyttää lapset ja on kotona, on parempi tulla ja kahvilla ja keskustella. Se on parempi, se rentouttaa. Stressi pois! Se on parempi, mä tykkään Mustikka oikeesti. (H4)

6.5 Työelämäintegraatio

17 vuotta maahanmuuttajaperheiden kanssa töitä tehnyt asiantuntija kuvaa maahanmuuttajanaisten työllistymistä vaikeaksi. Erityisesti Lähi-Idän ja Afrikan maista tulevien naisten työllistyminen Suomessa on haasteellista. Hänen kokemuksensa mukaan työllistyminen on helpompaa, mikäli edustaa Suomelle läheisempiä kulttuureja.

Työllistyminen on vaikeaa. Suomalainen työkuulttuuri ja työyhteisön osaksi pääseminen vaatii paljon uusia taitoja ja rohkeutta sekä oman naiseuden uudelleen määrittelemistä. Työllistyminen on huomattavasti helpompaa, jos edustaa Suomelle läheisempiä kulttuureita (Eurooppa) - Lähi-Idän ja Afrikan muslimimaista tuleville naisille täysi kotoutuminen ja työmarkkinoille pääsy on oman kokemukseni mukaan erittäin haasteellista ja vaatii suurta sinnikkyyttä ja motivaatiota. (A3)

23 vuotta maahanmuuttajatyötä Turussa tehnyt asiantuntija kuvaa suomalaisten työmarkkinoiden olevan liian vaativat maahanmuuttajien kielitaidon suhteen. Hänen mukaansa työmarkkinat vaativat maahanmuuttajalta lähes täydellistä suomen kielen hallintaa. Hän kehottaa työmarkkinoita ottamaan maahanmuuttajia mukaan työelämään myös heikommalla kielitaidolla.

Me kasut (kantasuomalaiset) asetetaan kynnyksen liian korkeelle. Vasta kun kielitaito on täydellistä tai vasta kun sitä ja tätä. Meidän täytyisi matalammalla kynnyksellä hyväksyä maahanmuuttajan erilaiset kotoutumisen vaiheet. Kyllä työelämään täytyis ottaa mukaan ihmisiä, vaikka ei kielitaito olisi täydellistä.
(A1)

Haastattelemani naiset olivat varsin kiinnostuneita suomalaisesta työelämästä sekä ammatin hankkimisesta. Lapsena ja nuorina Suomeen tulleet kolme (3/6) naisista olivat käyneet Suomessa peruskoulun loppuun. Kahdella naisista oli jäänyt lähihoitajaopinnot Suomessa kesken äitiysloman vuoksi. Yksi naisista oli kouluttautunut koulunkäynnin avustajaksi ja yksi naisista suorittaa hoiva-avustajan tutkintoa. Naisista yhdellä oli korkeakoulutus omasta kotimaastaan. Kaikilla naisilla oli haaveita ja odotuksia työelämän ja ammatin suhteen.

Opetuskoti Mustikalla on merkittävä rooli naisten työllistymisen sekä koulutukseen hakeutumisen polulla. Lastenhoitotyötä Opetuskodissa palkkatuella tekevä nainen sanoo olevansa kiitollinen mahdollisuudesta vahvistaa ammattialaansa. Naisen hakeutuessa jatkamaan lähihoitajaopintonsa loppuun, lastenhoitoalan kokemus katsotaan eduksi.

Mä olen saanut täältä (Mustikasta) kokemusta. Mä haluan vahvistaa mun ammattiala. (H1)

Hoiva-avustajaksi opiskeleva nainen puolestaan on suorittanut osan opinnoistaan Opetuskoti Mustikassa ja kertoo saaneensa kannustusta ja ohjausta siihen, kuinka hakeutua kyseiseen koulutukseen. Opetuskoti Mustikan rooli naisen koulutuspolulla näyttäytyy kriittisen tärkeänä.

6.6 Kotoutumisen tila

Haastattelemini asiantuntijoiden mukaan kotoutunut maahanmuuttaja on jollain tavalla mukana yhteiskunnassa, joko opiskelujen tai työelämän kautta. Asiantuntijoiden vastauksissa nousee esille yksilön halu ja kiinnostus olla osa yhteiskuntaa sekä autonomia suhteessa omaan arkipäiväiseen elämään – ts. omistajuus omasta elämästä sekä kyky toimia suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärtäen Suomen lait ja käytännöt.

Lisäksi tärkeää on ihmisen itsensä kokemus kotoutumisesta eikä se ole ulkopuolelta määritettävissä oleva tila.

Kotoutuminen on monen asian summa, psykologinen juttu. Ihminen itse kokee olevansa täällä, vaikka juuret ovat muualla. Esim. kokee olevansa Suomen somalialainen. Suomen Irakilainen. Suomen vietnamilainen. (A1)

Toiminnanohjaajajana toimivan asiantuntijan mukaan kotoutunut maahanmuuttaja on kykenevä hoitamaan Suomessa itse omat asiansa joko englannin tai suomen kielellä. Hän pärjää lähtökohtaisesti ilman lapsiaan tai puolisoaan asioita hoitaessaan. Merkittävää on, että ihmisellä on omia tavoitteita ja päämääriä elämässä.

Varhaiskasvatuksessa toimivan asiantuntijan mukaan kotoutumisesta kertoo kiinnostus Suomea ja suomalaisia kohtaan sekä ennakkoluuloton asenne suomalaisia perheitä kohtaan. Tämä voi näkyä esimerkiksi varhaiskasvatusikäisten lasten ystävyysuhteiden tukemisena yli kulttuurirajojen.

Haastattelemani naiset kuvasivat kaikki kotoutuneensa Suomeen lukuun ottamatta yhtä lyhyen ajan Suomessa ollutta naista. Kaikilla haastattelemillani naisilla on Suomessa syntyneitä lapsia. Naiset kertovat osittain kotoutuneensa Suomeen myös lastensa vuoksi.

Mun lapset tiedätkö kasvaa täällä. Monta lapset mä synnytin täällä. Minkä takia mä haluaisin takaisin Somalia? Koska mun lapset ei osaa. Somalilaiset ja mun lapset ovat eri kulttuuri. - - Sen takia, minkä takia me haluaisimme mennä takaisin Somalia? Jos Somaliassa tulee rauhassa, mun lapset silloin iso lapset. He ovat itse päätökset. Jos he haluavat takaisin, se on oma asia, mutta minä - ei ikinä. Mä olen täällä. (H4)

7 TUOTOS

Kehittämistyön aineiston tuloksista voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä maahanmuuttajanaisten kotoutumisen suhteen. Tähän lukuun olen kiteyttänyt tuloksista tekemäni johtopäätökset sekä perustelut muotoilemalleni vinkkilistalle maahanmuutto-työtä tekeväälle ohjaajalle.

Maahanmuuttajanaisen kotoutumisprosessin onnistumiseen vaikuttaa se, pääseekö hän pian Suomeen tultuaan opiskelemaan suomen kieltä ja tämän jälkeen aktiivisesti käyttämään kieltä. Äitiyslomat voivat katkaista naisen kielikurssin tai oppilaitoksessa

opiskelemisen, minkä vuoksi hänen työelämään pääseminen sekä kotoutuminen viivästyvät.

Maahanmuuttajanainen tarvitsee tuekseen kantaväestön jäseniä viihtyäkseen Suomessa sekä saavuttaakseen yhteiskunnan täysivaltaisen jäsenyyden. Sosiaalisten suhteiden vähäisyys kantasuomalaisiin on maahanmuuttajanaisen kotoutumista heikentävä tekijä. Mikäli maahanmuuttajan sosiaaliset verkostot Suomessa rajoittuvat oman etnisen ryhmän jäseniin, kotoutumisprosessi hidastuu sekä pahimmillaan jämähtää tasolle, jossa maahanmuuttaja elää yhteiskunnassa, mutta sen ulkopuolella. Tämä puolestaan lisää yhteiskunnan eriarvoistumista ja sitä kautta edistää esimerkiksi rikollisuuden ja köyhyyden muotoja.

Maahanmuuttajanaiset ovat valtaväestön tavoin kiinnostuneita työelämästä ja heillä voi olla työelämään liittyviä haaveita ja odotuksia. Opetuskoti Mustikan kaltaiset paikat ovat kriittisen tärkeitä tukipisteitä maahanmuuttajanaiselle kohti koulutusta sekä työelämään pääsyä. Suomalaiset maahanmuuttotyöntekijät voivat omalla suomalaisen yhteiskunnan tietämyksellään tukea maahanmuuttajaa kohti oikeita ratkaisuja ja valintoja maahanmuuttajalle tuntemattomassa ympäristössä.

Maahanmuuttajanaisilla on yksi yhteys Suomeen, joka on heille emotionaalisesti tärkeä. Jos naisella on Suomessa syntyneitä lapsia, on nainen usein halukkaampi kotoutumaan Suomeen ja lapsen elämä ohjaa myös äidin elämää. Maahanmuuttajanaisen lapset ovat toisinaan äidille myös linkki Suomen ja hänen välillä. Tämä opinnäytetyö ei kuitenkaan keskity toisen sukupolven maahanmuuttajiin, maahanmuuttajien lapsiin. Silti heidät on syytä mainita puhuttaessa naisten kotoutumisesta. Lapsen synnyttäminen Suomessa on tapahtuma, joka linkittää naisen Suomeen hänen loppuelämäkseen.

Turvapaikanhakijoina Suomeen tulleille naisille Suomi voi edustaa turvapaikkaa, uutta alkua ja uusia mahdollisuuksia. Naisten käsitys Suomesta ennen Suomeen tuloa on ollut hyvin mitään sanomaton – muutto on ollut käytännössä hyppy tuntemattomaan. Kotimaasta pakenemiseen ja uuteen kotimaahan asettuminen on emotionaalisesti raskas ja monia vaiheita sisältävä kokemus, jota maahanmuuttotyöntekijöiden on syytä ymmärtää.

Maahanmuuttajanaiset kokevat Suomessa syrjintää ja jopa rasismia etnisen alkupeiränsä vuoksi. Syrjintä voi kärjistyä talouden taantumassa, silloin kun ihmiset kokevat

toimeentulonsa olevan uhattuna. Naisten kokemasta syrjinnästä pitää puhua, kokemuksia syrjinnästä täytyy kuunnella ja syrjinnän aiheuttamaan henkiseen kärsimykseen naisen täytyy saada apua sitä tarvitessaan.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi maahanmuuttajanaisten kotoutumisen edistämiseen tähtäävä vinkkilista maahanmuuttotyötä tekevälle ohjaajalle (Liite 4.). Vinkkilista on laadittu vastaamaan tilaajan, Opetuskoti Mustikan tarpeisiin ja sitä voi hyödyntää vastaavissa toimintaympäristöissä muualla Suomessa. Vinkkilistassa on käytetty asiantuntijoilta saamiani vinkkejä maahanmuuttotyötä tekevälle kohdissa 10, 11 ja 12.

Kehittämistyön tulokset osoittavat, että Opetuskoti Mustikka tukee maahanmuuttajanaisia kotoutumiseen oleellisesti liittyvillä osa-alueilla, kuten kielen oppimisessa, sosiaalisten kontaktien mahdollistamisessa, työhön ja koulutukseen hakeutumisessa sekä yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen saavuttamisessa. Haastattelemani naiset ilmaisivat tyytyväisyyttään Opetuskotia kohtaan myös avoimena kohtaamispaikkana, missä on mahdollista rentoutua ja jutella toisten naisten kanssa.

Naisten kokemukset Opetuskoti Mustikasta olivat pääsääntöisesti positiivisia ja tulosten pohjalta voidaan todeta, että Opetuskodilla on ollut positiivinen vaikutus naisten kotoutumiseen. Yksi haastateltavista kuvaili saaneensa Opetuskodista ”hyvää fiilistä”.

Kehittämistyön tulosten pohjalta Opetuskodin toiminnan ohjausta voisi kehittää esimerkiksi osallistamalla kantasuomalaisia naisia toimintaan enemmän. Tulokset kertovat maahanmuuttajanaisten kaipaavan ystävyys-suhteita suomalaisiin naisiin. Osallistamalla enemmän kantasuomalaisia naisia toimintaan, vähemmistöjen ja enemmistön väliset kohtaamiset mahdollistuvat turvallisessa, mukavassa paikassa, josta ystävyys-suhteet voisivat saada alkunsa.

Mikäli Opetuskodin toimintaa kohdistettaisiin jatkossa aktiivisesti myös kantasuomalaisille naisille, maahanmuuttajanaisten suomen kielen taito voisi saada harppauksen eteenpäin.

8 LOPUKSI

Kehittämistyö vastaa osaltaan opinnäytetyön tilaajan tarpeisiin tunnistaa asiakaskuntansa tarpeet paremmin. Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen jatkotutkimukselle on kuitenkin mielestäni tarve. Tämä opinnäytetyö tarjoaa pienellä otannallaan lähinnä katsauksen maahanmuuttajanaisten kotoutumisen kokemuksiin sekä havaintoja maahanmuuttotyötä tekevien asiantuntijoiden työkentältä.

Laajempaan tarkasteluun voisi ottaa esimerkiksi tästä kehittämistyöstä nousseet asiantuntijoiden huolenaiheet, kuten asuinalueiden polarisoitumisen Turussa, maahanmuuttajanaisten vähäiset sosiaaliset suhteet kantaväestöön, pitkittyneiden äitiyslomien vaikutukset naisen kielitaidon kehittymiseen tai syrjinnän ja rasismien tunnistamisen ja ehkäisyn.

Mielestäni kehittämistyötä ja sen tuloksia voi käyttää esimerkiksi Turun lähiöalueiden kehittämisessä ja suunnittelussa. Keskustelu maahanmuuttajien asuttamisesta Turussa on ollut aktiivista pohdittaessa maahanmuuttajien kotouttamispalveluja ja -suunnitelmia sekä valtaväestön ja maahanmuuttajien välistä suhdetta. Turussa asuinratkaisut ovat hyvin polarisoituneet, mikä luo ongelmia, joita pystyttäisiin toisella ratkaisulla parantamaan.

Opetuskoti Mustikassa tekemiäni havaintojen sekä maahanmuuttajanaisten haastattelujen perusteella ymmärrykseni kotoutumisprosessia kohtaan on syventynyt. Suomalaisien viranomaistermien ja määrittelyjen rinnalle olen saanut kuvauksia siitä, mitä kotoutuminen tarkoittaa yksilölle henkilökohtaisesti.

Kotoutumisprosessi on yksilölle varsin henkilökohtainen ja erilainen kuin mitä virallisesti määrittelemme. Viralliset määritelmät kotoutumisesta eivät ole yhtä kuin kokemukset siitä. Se on monisyistä ja voi tapahtua esimerkiksi vain osittain. Yksilö jää elämään kahden kulttuurin vaikutukseen eikä kuulu kumpaankaan.

Jokaisen turvapaikkahakemuksen takana on elävä ihminen, jolla on oma elämäntarina. Maahanmuuttajien elämäntarinat ovat moninaisia eivätkä lukemamme tilastot kerro koko totuutta niistä. Tämän takia on välttämätöntä kuulla maahanmuuttajia itseään sekä ymmärtää, että termien, lukujen ja käsitysten takana on uniikkeja tarinoita

ihmisten muuttoliikkeestä. Tärkein tunnustus, mitä voimme maahanmuuttajalle antaa, on että emme pyri tietämään hänen puolestaan. Maahanmuuttaja ei ole pelkästään virallisten kotouttamistoimien kohde vaan elävä ja toimiva yksilö kokemuksineen.

Mainittakoon, että opinnäytetyöprosessin arvokkaana sivutuotteena syntyi mielestäni ainutlaatuisia kohtaamisia haastattelijan ja haastateltavan välille. Itse haastattelutilanne oli naisen osallistamista sekä yksi osa naisen kotoutumisprosessia. Haastattelutilanne saattoi jättää arvokkaan muistijäljen naiselle siitä, että juuri hänen kokemuksestaan oltiin kiinnostuneita. Haastatteluissa naisille tarjoutui tilaisuus sanoittaa ja käsitellä tunteen tasolla kotoutumisen kokemustaan.

Opinnäytetyön tilaaja kuvaili työtä helppolukuiseksi sekä informatiiviseksi. Yhteistyö tilaajan kanssa oli luontevaa kehittämistyön prosessin ajan.

LÄHTEET

Ervasti, Heikki 2009. Maahanmuuttaja-asenteet Euroopassa. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 28.

Euroopan muuttoliikeverkosto 2020. Tilastoja. EMN tilastojulkaisu. Maahanmuuton tunnusluvut. Viitattu 19.3.2020. http://www.emn.fi/tilastoja/emn_tilastojulkaisu

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1988. Teemahaastattelu. 4. painos.

Jaakkola, Magdalena 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.

Jaakkola, Magdalena 2008. Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaiseen työvoimaan vuonna 2007. Kuntoutus 2008:1, 21-38.

Karkkola, Minna 2019. Rinteen hallitus nosti pakolaiskiintiötä – Suomi saa korvausta 10 000 € henkilöltä. Uusi Suomi. Viitattu 13.3.2020. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/rinteen-hallitus-nosti-pakolaiskiintiota-suomi-saa-korvausta-10-000-henkilolta/fofob516-62e9-46b2-ad3e-e1d57dfd21d3>

Kekolahti, Timo 2015. Miten ymmärtää ja auttaa sopeutumisprosessissa olevaa maahanmuuttajaa? Teoksessa Outi Mannila ja Jorma Kuitunen (toim.) *Kuin kotonaan Suomessa – avaimia maahanmuuttajatyöhön*. Aikamedia, 39-50.

Kotouttaminen 2020a. Suomen perustuslaki. Viitattu 8.4.2020. <https://kotouttaminen.fi/perustuslaki>

Kotouttaminen 2020b. Laki kotoutumisen edistämisestä. Viitattu 8.4.2020. <https://kotouttaminen.fi/laki-kotoutumisen-edistamisesta>

Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386. Viitattu 7.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Larja, Liisa 2019. Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Teoksessa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 30-42.

Martikainen, Tuomas, Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013. *Kansainväliset muutto-
liikkeet ja Suomi*. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä

(toim.) Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23-54.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) 2007. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.

Migri 2020. Maahanmuutosta kansalaisuuteen. Viitattu 9.4.2020. <https://migri.fi/tieto-virastosta>

Mähönen, Tuuli & Jasinskaja-Lahti, Inga 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä (toim.) Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 247-261.

Peltola, Ulla ja Metso, Laura 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Piper, Nicola 2006. Gendering the politics of Migration. *International migration review*, 133-164.

Rautio, Marjatta ja Juutilainen Ville 2016. Yle uutiset 17.1.2016. Näin Suomi muuttui – katso miten turvapaikkakriisi eteni ja näkyi vuonna 2015. Viitattu 8.4.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-8595369>

Rummakko, Sanna 2015. Ihmisiä muuttoliikkeessä. Diasporan paluu synnyttää jännitteitä. Viitattu 31.3.2020. <https://www.maailma.net/nakokulmat/diasporan-paluu-synnyttaa-jannitteita>

Saukkonen, Pasi 2013. Erilaisuuksien Suomi – vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Sateenkaari Koto 2020a. Viitattu 18.1.2020. <https://www.sateenkaarikoto.fi/sateenkaari-koto/>

Sateenkaari Koto 2020b. Opetuskodit. Viitattu 18.1.2020. <https://www.sateenkaarikoto.fi/yhdistys/opetuskodit/>

Sateenkaari Koto 2020c. Tutkimuksia ja opinnäytetöitä, joissa opetuskititoiminta on ollut osallisena. Viitattu 13.4.2020. <https://www.sateenkaarikoto.fi/wp-content/uploads/Tutkimuksia-ja-opinna%CC%88yteto%CC%88ita%CC%88.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Viitattu 26.3.2020. https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/kotoutumispalvelut/alkukartoitus/index.html

Työ- ja elinkeinoministeriö 2019. Kazi, Villiina, Alitolppa-Niitamo, Anne ja Kaihovaara, Antti (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2020. Alkukartoitus. Viitattu 26.3.2020. <https://kotouttaminen.fi/alkukartoitus>

Tilastokeskus 2020. Tilastot. Väestö. Suomalaistaustaisten osuus syntyvyydestä pienentynt. Viitattu 26.3.2020.

http://www.stat.fi/til/synt/2018/02/synt_2018_02_2019-12-04_tie_001_fi.html

Turun kaupunki 2020. Turun kaupungin maahanmuuttajien kotouttamisohjelma 2018-2021. Viitattu 9.3.2020. <http://ah.turku.fi/kv/2018/1203012x/Ima>

UNHCR 2020. The UN Refugee Agency. Viitattu 15.4.2020. <https://www.unhcr.org/about-us.html>

U.S. Department of Health and Human Services 2020. Refugee Health profiles. Population movements. Viitattu 31.3.2020. <https://www.cdc.gov/immigrantrefugee-health/profiles/somali/populationMovements.html>

Väestöliitto 2020. Maahanmuuttajat. Viitattu 31.3.2020. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

HAASTATTELUT

Tolonen, Jenni 2020. Kotouttavan työn ohjaaja, 16.1.2020. Turku. Sini Bergqvist.

LIITTEET

Liite 1. TEEMAHAASTATTELU MAAHANMUUTTAJANAISILLE

Naisten kokemuksia Opetuskoti Mustikan toimintaan osallistumisesta sekä sen vaikutuksista heidän kotoutumiseensa. Lisäksi ajatuksia Suomeen kotoutumisen kokemuksesta tai sen puutteesta naisten itsensä kertomana.

1. TAUSTATIEDOT

- ikä
- kotimaa
- maahantuloperuste sekä maahantulo vuosi
- elämä ennen Suomeen tuloa (koulutus, työ, perhe)

2. MÄÄRITTELE ITSESI, KERRO ITSESTÄSI (IDENTITEETTI)

3. KOTOUTUMINEN (KÄYTÄNTÖ)

- suomen kielen oppiminen
- toiminta viranomaisten kanssa
- asuinympäristö sekä kokemasi asenneilmapiiri
- verkosto ja perhe, yhteydenpito kotimaahan
- sosiaaliset suhteet Suomessa
- työ, koulu, harrastukset
- arkielämä

4. KOTOUTUMINEN TUNNETASOLLA

- Suomeen tulo, kokemuksellinen näkökulma
- Miltä sinusta *tuntuu* asua Suomessa?
- Mitä ajattelit Suomesta ennen tänne tuloa, millaisia ennakkoluuloja sinulla oli Suomesta?
- Mitä ajattelet Suomesta tällä hetkellä?
- Mikä on parasta mitä sinulle on tapahtunut Suomessa?
- Mikä suomalaisessa kulttuurissa tai elinympäristössä on sinulle haastavinta sopeutua tai ymmärtää?
- Miten käsittelet kulttuurisia eroja kotimaan kulttuurisi ja suomalaisen kulttuurin välillä?
- Mikä Suomeen kotoutumisessa on vaikeaa?

5. OPETUSKOTI MUSTIKAN ASIAKKAANA

- Missä toiminnassa olet ollut mukana, kuinka kauan, milloin?
- Kuinka päädyit Opetuskoti Mustikan asiakkaaksi?
- Miltä sinusta tuntui tulla Opetuskoti Mustikkaan, kun tulit tänne ensimmäisen kerran (kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun, kielikurssille)?
- Muistatko, mitä ajattelit Mustikasta ennen kuin tulit toimintaan mukaan?

- Muistele ajanjaksoasi Mustikassa; mikä sinua innosti, mikä ei toiminut sinun kohdallasi?
- Mitä konkreettista hyötyä olet saanut Mustikan toimintaan osallistumisesta?
- Millainen vaikutus Mustikan toimintaan osallistumisella oli sinun sen hetkiseen elämäntilanteeseen vai oliko sillä mitään vaikutusta?
(Esim. päädyitkö koulutukseen tai työhön osallistuttuasi Mustikan toimintaan, saiko ystäviä)
- Onko jotain, mihin olisit toivonut apua Mustikasta, mutta et saanut?
- Millaisia tunteita ja ajatuksia Opetuskoti Mustikka herättää sinussa?

Liite 2. ASiantuntijahaastattelulomake

Tällä asiantuntijahaastattelulomakkeella pyritään kartoittamaan maahanmuuttotyötä tekevien asiantuntijoiden näkemyksiä työkentältä. Haastattelukysymykset pohjautuvat maahanmuuttajanaisten teemahaastattelujen tuloksiin. Kiitos ajastasi!

1. Kertoisitko taustastasi maahanmuuttajien kanssa työskentelystä? (Kuinka pitkään, missä toimenkuvassa, mitkä työtehtävät)
2. Millaisia havaintoja olet tehnyt maahanmuuttajanaisten kotoutumisen tilasta Suomessa?
3. Mistä sinä tunnistat kotoutuneen maahanmuuttajan? Ts. Kuinka kotoutuminen välittyy sinulle?
4. Mikä sinun käsityksesi on mamunaisten asemasta suomalaisilla työmarkkinoilla?
5. Millaiset seikat voivat mielestäsi hankaloittaa Suomeen kotoutumista?
6. Mikä sinun käsityksesi on maahanmuuttajanaisten ystävyysuhteista kansuomalaisiin?
7. Mikä käsityksesi on mamunaisten kohtaamasta syrjinnästä tai rasismista Suomessa?
8. Mitä mielestäsi Opetuskoti Mustikan kaltaiset paikat pystyvät tarjoamaan maahanmuuttajille?
9. Miten työssäsi näkyy maahanmuuttajien etnisten ryhmien väliset ristiriidat ja niiden ratkominen?
10. Onko jotain asioita, mistä olet työssäsi huolissasi kohderyhmän kannalta?
11. Millaisia neuvoja/vinkkejä antaisit maahanmuuttajien parissa työskentelevälle ohjaajalle?

Liite 3. Aineiston aihealueet

Taulukko 1. Aineiston aihealueet lukumäärittäin

Aihe	lukumäärä
Kotoutumisen viralliset käytännöt	9
Naisen kohtaama syrjintä/rasismi	12
Kotoutumiseen liittyvä stressi tai tunnereaktio	17
Kielenoppiminen ja kielitaito	15
Lapset	23
Sosiaaliset suhteet kantaväestöön	9
Yhteydenpito kotimaahan	7
Työelämä	10
Etnisten ryhmien väliset ristiriidat	5
Opetuskoti Mustikan tarjoama tuki	15
Kahden kulttuurin välissä eläminen	15
Oman identiteetin määrittely	4
Ajatuksia tai kokemuksia Suomesta	12
Kotoutumisen tila	5

Liite 4. Vinkkilista maahanmuuttajatyötä tekeväälle ohjaajalle

Vinkkilista

1. Tarkastele omia ennakkoluulojasi ja asenteitasi eri etnisiä ryhmiä kohtaan. Haasta ne. Kokeile hylätä ne ja nähdä ihminen etnisten tunnusmerkkien takana.
2. Huomaa hyvä maahanmuuttajassa ja auta häntä löytämään vahvuutensa.
3. Suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän sekä virallisten kotouttamispalveluiden tunteminen auttaa.
4. Kulttuurien tuntemus voi auttaa, mutta tärkeää on kohdata maahanmuuttajat yksilöinä – ei kulttuurinsa tuotoksina tai edustajina.
5. Tiedosta, että maahanmuuttajan juuret ovat toisessa kulttuurissa ja maassa – se ei tarkoita tyhmyyttä tai pahuutta vaan sitä, että henkilö on kasvanut kulttuurisesti erilaisessa ympäristössä. Käsityksemme asioista voivat poiketa. Pyri joustavaan keskusteluun, kuunteluun ja tiedon välitykseen.
6. Kunnioita henkilön yksityisyyttä sekä oikeutta edetä kotoutumisessa kykenemässään tahdissa.
7. Älä oletta – kysy.
8. Kannusta kielenoppimiseen ja mikäli mahdollista, osallista valtaväestön yksilöitä mukaan toimintaan.
9. Kuuntele henkilön omia toiveita Suomeen asettumisen suhteen, tue ja kannusta näissä tavoitteissa.
10. Ole kärsivällinen, mutta jämäkkä. Maahanmuuton alkuvaiheessa yksilö voi kokea niin suurta psyykkistä stressiä, että hän ei yhtäaikaisesti kykene oppimaan suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavien lomakkeiden ja hakemusten täyttämistä. Palveluohjaus sekä neuvonanto varsinkin alussa ovat tärkeitä, mutta yhtä lailla on huomattava antaa maahanmuuttajalle itselleen vastuu omista asioista ajoissa, jotta autonomia oman elämän suhteen voi toteutua. Muutoin henkilö voi jäädä elämään eräänlaisen hoivan alaiseksi, jolloin itsenäinen ote elämästä ei toteudu.
11. Arvostava ja aito kohtaamistapa sekä myönteinen kiinnostus maahanmuuttajaa kohtaan luo perustan toimivalle suhteelle.
12. Luottamus rakentuu pikkuhiljaa. Maahanmuuttaja ei välttämättä ole kohdannut aiemmin tahoja, joita pidämme Suomessa itsestäänselvyyksinä. Hänellä voi kestää totutella ajatukseen vapaa-ajan ohjauksesta tai neuvolassa käymisestä.